

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Turkish Language & Literature Research

Sayı/Issue 12 (Eylül/September 2023), s. 581-609.
Geliş Tarihi-Received: 22.08.2023
Kabul Tarihi-Accepted: 08.09.2023
Araştırma Makalesi-Research Article
ISSN: 2687-5675
DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.1347821

Çağatayca Sözlüklerde Mutfak Tabirleri

Kitchen Expressions in Chagatai Dictionaries

Ahmet KARATAŞ*

Öz

Çağatay Türkçesi, XV. yüzyıldan, XX. yüzyılın başlarına kadar doğu Türklüğünün konuşma ve yazı dili olmuştur. Çağatay Türkçesi, özellikle XV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Ali Şir Nevâyî'nin yazdığı eserlerle klasik bir edebiyat halini almış ve tüm Türk İslâm aleminde Çağataycaya olan ilgi artmıştır. Bu da Çağatayca sözlüklerin yazılmasına öncülük etmiştir. Bununla birlikte Babur'un ana vatanından uzakta bugünkü Hindistan, Pakistan, Bangladeş, Afganistan ve İran'a kadar olan bölgede Babur İmparatorluğunu kurması, Baburlu hanedanlığının, saray bürokrasinin ve askerî görevlilerin ana dillerinden uzakta yaşamalarına sebep olmuştur. Bunun sonucunda da Hindistan ve çevresinde Türkçeyi öğretmek amacıyla pek çok sözlük ve gramer yazılmıştır.

Bu çalışmada Çağatayca sözlüklerdeki mutfak tabirleri tespit edilmiştir. Çalışmada, kaynak olarak Muḳaddimetü'l-Edeb, Muḳāketü'l-Luğateyn, El-Luğātu 'n-Nevā'iyye ve 'l-İstışhādātu 'l-Çağātā'iyye, Nisāb-ı Türki, Neẓr-'Alī'nin Çağatay Türkçesi Sözlüğü, Ferāğī'nin Çağatay Türkçesi Sözlüğü, Bedāyü'l-Luğat, Fazlullāh Ḥan Luğatı, Zebān-ı Türki (Kelür-nāme), Nisāb-ı Kutbiyye, Ḥulāşa-yi 'Abbāsī, Fetḥ-'Alī Kaçar Luğatı, Luğat-ı Çağatay ve Türki-yi Osmānī ve Üss-i Lisān-ı Türki adlı Çağatayca sözlükler kullanılmıştır. İlk olarak Çağatayca sözlükler ile ilgili olarak genel bilgiler verilmiştir. Daha sonra tespit edilen mutfak tabirleri ile ilgili sözlük birimler "mutfak araç gereçleri", "tahıllar", "meyveler", "sebze ve bitkiler", "baharatlar", "yağlar", "yiyecek ve içecekler" olarak sınıflandırılmıştır.

Anahtar kelimeler: Çağatay Türkçesi, Çağatayca, Çağatay Türkçesi sözlükleri, Çağatayca sözlükler.

Abstract

From the 15th century to the beginning of the 20th century, Chagatai Turkish was the spoken and written language of Eastern Turkic. Chagatai Turkish became a classical literature, particularly in the second half of the 15th century with the works developed by Ali Şir Nevâyî, and interest in Chagatai grew throughout the Turkish Islamic world. This resulted in a number of Chagatai dictionaries. In addition, Babur's establishment of the Babur Empire in the region from his homeland to today's India, Pakistan, Bangladesh, Afghanistan and Iran caused the Baburid dynasty, palace bureaucracy and military officials to live away from their native languages. As a result, many dictionaries and grammars were written to teach Turkish in and around India.

Kitchen expressions in Chagatai dictionaries were determined in this study. In this study, Muḳaddimetü'l-Edeb, Muḳāketü'l-Luğateyn, El-Luğātu 'n-Nevā'iyye ve 'l-İstışhādātu 'l-Çağātā'iyye, Nisāb-ı Türki, Neẓr-'Alī's Chagatai Turkish Dictionary, Ferāğī's Chagatai Turkish Dictionary, Bedāyü'l-Luğat, Fazlullāh Ḥan Luğatı, Zebān-ı Türki (Kelür-nāme),

* Dr., e-posta: 10Ahmetkaratas@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6698-8371.

Nisâb-ı Kutbiyye, Hülâşa-yi 'Abbâsî, Feth-'Alî Kacar Luğatı, Luğat-ı Çağatay ve Türkî-yi Osmânî ve Üss-i Lisân-ı Türkî were used as a source. Firstly, general information about Chagatai dictionaries is given. Then, the lexical units related to the identified kitchen expressions are classified as "kitchen tools", "cereals", "fruits", "vegetables and herbs", "spices", "oils", "food and beverages".

Key words: Chagatai Turkish, Chagatai, Chagatai Turkish dictionaries, Chagatai dictionaries.

Giriş

Çağatay Türkçesi, Ali Şir Nevâyî'nin eserleriyle klasik devrini yaşamıştır. Nevâyî, çeşitli türlerde yazdığı 29 eseriyle yalnızca Çağatay edebiyatının değil, bütün Türk edebiyatının en büyük şairleri arasına girmiştir. Gerçekten de Ali Şir Nevâyî'nin şiirlerini bütün Türk İslâm alemleri benimsemiş, Türklüğün mevcut olduğu her coğrafyada Nevâyî'nin eserlerinin daha iyi anlaşılması için sözlükler hazırlanmıştır. Caferoğlu, bu sözlüklerin özelliklerini şu şekilde belirtmiştir:

I. Her sözün kendi öz manası dışında, muhtelif Çağatay şairlerindeki nüanslarını ve semantik anlamlarını belirtmek. Bunun için de mutlak mukayeseli metoda başvurmak.

II. Sözlüklerde Arapça ve Farsça kelimelere yer vermemek.

III. Anadolu Türkçesinden, Azerbaycan'dan, Türkmenceden gerektiğince örnekler almak. (Caferoğlu, 2015, s. 182).

Çağatayca sözlükler ile ilgili yapılan çalışmalarda, Çağatayca sözlüklerin kaleme alınmalarının biricik sebebinin Ali Şir Nevâyî'nin şiirlerini daha iyi anlayabilmek için düzenlendiği görüşü kabul görmektedir. Ancak Çağatay Türkçesi sözlüklerinin bütününe bakıldığında, Hindistan ve çevresinde yazılmış Çağatayca sözlükler, bundan farklı olarak Türkçeyi öğretmek amacıyla kaleme alınmıştır. Nitekim, ana vatanından uzakta, bugünkü Hindistan, Pakistan, Bangladeş, Afganistan ve İran'a kadar olan bölgede imparatorluğunu kurma şerefine nail olmuş olan Babur'un, hakimiyet kurduğu bölgelerdeki nüfus, yabancı unsurlardan oluşmaktaydı. Bunun yanında Babur'un ölümünden sonra devletin resmî ve edebî dili de Farsça olarak kabul edilmiştir. Bu dönemde imparatorların, çocuklarının, üst düzey devlet bürokrasisinin, ordu komutanlarının ve askerî yetkililerin ana dillerini korumak amacıyla Farsça açıklamalı Türkçe gramerler, sözlükler, atasözleri derlemeleri ve konuşma kılavuzları yazdırdıkları da bilinmektedir (Turan, 2019b, s. 206). Bütün bunlar, Çağatayca sözlüklerin Ali Şir Nevâyî'nin şiirlerini daha iyi anlayabilmek adına düzenlenmelerinin yanı sıra, Hindistan ve çevresinde yazılan Çağatayca sözlüklerin de Çağatayca'yı öğretmek amacıyla yazıldığı gerçeğini göstermektedir. Zira, eserini Hindistan'da oluşturmuş Muhammed Ya'kûb Çingî, ZT'nin fihristinde "eserin Türkçe olduğunu, kendisinin aklına gelenleri topladığını ve Türk dilini yeni öğrenenlerin faydalanmaları için Türkçe kelime ve gramer kurallarını tercüme ettiğini" belirtmiştir (Kara, 2011, s. 6).

Bu çalışmada, dönemin, Çağatayca sözlüklere yansıyan mutfak kültürüyle ilgili sözlük birimlerini tespit etmek amaçlanmıştır. Çalışmaya kaynak olarak, Muḳaddimetü'l-Edeb (Yüce, 2014)¹, Muḳâkemetü'l-Luğateyn (Barutçu Özönder, 1996)², El-Luğātu 'n-Nevâ'iyye ve 'l-İstişhādātu 'l-Çağātā'iyye (Kaçalın, 2011)³, Nisâb-ı Türkî (Kaman ve

¹ *Muḳaddimetü'l-Edeb*, Çağatay Türkçesi yazı teşekkülünün ilk devri olan Harezmi Türkçesi devresinde yazılmıştır. Bu özelliğinden dolayı eser, çalışmamıza dahil edilmiştir.

² *Muḳâkemetü'l-Luğateyn*, Türkçenin Farsçadan üstün olduğunu kanıtlamak amacıyla yazılmıştır. Nevâyî'nin bu tezini kanıtlamak için verdiği Türkçe örnekler, aynı zamanda eserin sözlük niteliğini taşıdığını da göstermektedir.

³ *El-Luğātu 'n-Nevâ'iyye ve 'l-İstişhādātu 'l-Çağātā'iyye* ile ilgili olarak Türkologlar arasında çeşitli görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Eser üzerine çalışan Besim Atalay ve Muharrem Güzeldir'e göre söz konusu

Karagözlü, 2020), Nezr-‘Alî'nin Çağatay Türkçesi Sözlüğü (Rahimi, 2022), Ferâğî'nin Çağatay Türkçesi Sözlüğü (Rahimi, 2021), Bedâiyü'l-Luğat (Borovkov, 1961), Fazlullâh Han Luğatı (Öztürk, 2022), Zebân-ı Türkî (Kelür-nâme) (Kara, 2011), Nisâb-ı Kutbiyye (Turan, 2019a), Hülâşa-yi ‘Abbâsî (Miandoab, 2010), Feth-‘Alî Kacar Luğatı (Rahimi, 2019), Luğat-ı Çağatay ve Türkî-yi Osmaniî (Şeyh Süleyman Efendi, 1881), Üss-i Lisân-ı Türkî (Toparlı ve Ilgın, 2022) olmak üzere 14 Çağatayca sözlükten yararlanılmıştır. Tespiti yapılan sözlük birimler, 7 ana grupta toplanarak sınıflandırılmıştır.

1. Çağatayca Sözlüklerde Mutfak Tabirleri

1.1. Mutfak Araç Gereçleri ile İlgili Sözlük Birimler

1.1.1. Kadeh ve Bardaklar

anğa “kadeh” (HA, s. 36).

atlanur ayağı “at sürerken alınan şarap kasesi” (HA, s. 24).

ayağ/ayağ “[< ađ-ađ] kadeh demektür.” (LNİC, s. 159), ~ **ayağ** “kase, kap, çanak” (NT, s. 75), ~ **ayağ** “kadeh, içki bardağı; kap” (FÇTS, s. 130), ~ **ajay** “kadeh, fincan” ← (ایاغ) (BL, s. 64), ~ **ayağ** “kadeh” (FL, s. 254), ~ **ayağ** “kâse, kap, çanak” (ZT, s. 308), ~ **ayağ** “kadeh” (NK, s. 74), ~ **ayağ, ayağ** “kase, kadeh” (HA, s. 38), ~ **ayağ, ayağ** “kadeh, içki bardağı” ← (ایاق-ایاغ) (FKL, s. 356), ~ **ayağ** “kadeh, piyâle, kâse” ← (ایاغ) (LÇTO, s. 45).

bardağ “testi, bardak” (ME, s. 98), ~ **bardağ** “Anadolu Türkçesinde testi, ibrik” (HA, s. 63), ~ **bardağ** “bardağ, kılbu şü kâsesi, çömlek topu, ađ bardağ, tunca, ayağ” ← (بارداق) (LÇTO, s. 67).

bostağan “büyük kadeh, rıtl, ayağ” ← (بوستاغان) (LÇTO, 81).

inâ “içki bardağı, kadeh; kap.” ← (ینا) (FKL, s. 240).

koş “[ko-ş] iki dolu kadeh” (LNİC, s. 965), ~ **koş** “[çift, eş]; art arda sunulan iki kadeh” ← (قوش) (FÇTS, s. 211), ~ **koş** “sakinin art arda verdiği iki kadeh” (HA, s. 150), ~ **koş** “art arda sunulan iki dolu kadeh” ← (قوش) (FKL, s. 972).

mének⁴ “büyük kadeh, şarap bardağı, testi” (NT, s. 100).

okra “kase, bardak” (ZT, s. 370), ~ **okra/ukra** “bâde, kadeh” ← (اوقرا) (LÇTO, s. 36).

sağrak/sıgrak “bardak, kadeh” (ME, s. 171), ~ **sağrak/sıgrak** “ibikli testi; kadeh” (FL, s. 787), ~ **sıgrak** “borusu olan testi.” (HA, s. 118), ~ **sıgrak** “piyâle, kadeh, ayağ, rıtl, kâse, çanak” ← (سیغراق) (LÇTO, s. 197).

tabu sağrakı “Anadolu Türkçesinde kinaye olarak şarap kadehi demektir.” (HA, s. 77).

tasğırak “şarâb kadehi, kâse, piyâle, ayağ” ← (تاسغراق) (LÇTO, s. 101).

tostuğan “[< Mo. tosu(n), toğuş-a(n)] gemi vaşında uzun kadehe dërler” (LNİC, s. 473), ~ **tostağan/tostuğan** “kadeh” ← (توستوغان - توستوغان) (NÇTS, s. 179), ~ **tostağan/tostuğan** “kâse; su veya içki kabı” ← (توستوغان - توستوغان) (FÇTS, s. 162), ~ **tostağan**

sözlüğün ismi ve müellifi belli değildir. Sözlüğün ilk maddesi *abuşka* “yaşlı kadın, kadın” olduğu için bu ad ile anılmaktadır. Ancak Güzeldir, sözlüğün El-Luğātu ‘n-Nevâ’iyye ve ‘l-İstihādātu ‘l-Çağatâ’iyye ve Abuşka Luğatı isimlerinin yanı sıra Luğat-i Abuşka, Kitâb-ı Luğat-i Abuşka, Abuşka der Luğat-i Çağatay, Luğat-i Nevâî, Luğat-i Mevlânâ Nevâî, Luğat-i Mir ‘Alî Şir Nevâî, El Luğat alâ Lisân-ı Nevâî, Kitâbu ‘l-Luğat fi Lisân-ı Çağatay, Kitâbu Luğat-i Çağatay ve Divân-ı Luğat-i Nevâî isimleriyle de anıldığını belirtmiştir (Güzeldir, 2002, s. 10).

⁴ Çalışmada yararlanılan Çağatayca sözlüklerde, yazarların Türkçedeki é/i meselesine yaklaşımlarına saygı gösterilerek, sözlükte geçtiği biçimleri değiştirilmeden gösterilmiştir.

“kıımız taşımaya yarayan kap” ← (توستاقان) (BL, s. 168), ~ **tostuğan** “borusu olan testi, ibrik” (HA, s. 87), ~ **tostuğan/tostağan/tostuğan/tostağan** “ibrik; kadeh” ← (تۇستاغان -) (FKL, s. 602), ~ **tostuğan** “ayağ, çanak, sağar, rıtl, kadeh, cām” ← (توستوغان) (LÇTO, s. 119).

yamağ “Rüm Türkçesinde deriden yapılmış maşrapa.” ← (ياماق) (FKL, s. 1215).

1.1.2. Testi, İbrik ve Sürahiler

belbele “ibikli testi, sürahi; sürahinin sesi ve avazı.” ← (بېلبه) (FKL, s. 449).

gügüm “Anadolu Türkçesinde büyük ibrik.” (HA, s. 164), ~ **gügüm** “bakır desti” ← (كوكوم) (LÇTO, s. 260).

ıpar “su tulumu” (HA, s. 52).

kökür/kögür “Kāşğar dilinde ibrik, su kabı.” ← (گۆکور) (FKL, s. 1068), ~ **kögür** “Kāşğar lisānıca çanak ve kâse demek.” ← (كوكور) (LÇTO, s. 260).

körkü “şu tulumı, kırba” ← (کورکو) (LÇTO, s. 258).

küze < *Far.* “testi, bardak” (ME, s. 153).

kün bardak/gön bardak “deriden yapılmış su kabı.” **HA** (Miandoab, 2010, s. 165), ~ **gön bardak** “Rüm Türkçesinde deriden yapılmış su kabı, kırba.” ← (گون بارداق) **FKL** (Rahimi, 2019, s. 1076).

kündük “ibrik, su kabı.” ← (کوندوک) (FKL, s. 1077).

küpser “tulum, kırba” ← (کوپسر) (LÇTO, s. 256).

olma “tulum, kırba” ← (اولمه) (FÇTS, s. 106).

oyma “deriden yapılmış su tulumu” (HA, s. 52), ~ **oyma** “tulum, kırba” ← (اوبمه) (FKL, s. 310).

sanac “tulum, matara” (NT, s. 104), ~ **sanac** “deriden yapılmış kap, matara” ← (ساناج) (BL, s. 184), ~ **sanac** “koyun ve keçi gibi hayvanların derilerinden yapılan torba; tulum; su kabı” (ZT, s. 380), ~ **sanac** “deriden yapılmış ufak tulum” (HA, s. 120), ~ **sanac** “deriden yapılmış küçük tulum veya dağarcık” ← (ساناج) (FKL, s. 789), ~ **sanac** “meşinden büyük çuval, dağarcık, tulum, kırba, sanac” ← (ساناج) (LÇTO, s. 192).

sırça “cam bardak” (ME, s. 175), ~ **sırça** “şişe” (FL, s. 306), ~ **sırça** “cam, billür, şişe” (ZT, s. 384), ~ **sırça** “şişe, sırça, sert, keskin” (HA, s. 127), “cam, sırça; [Rüm Tr. mecaz anlamda] keskin, sert; hızlı” ← (سیرچه) (FKL, s. 847), ~ **sırça** “şişe” (سیرچه) (LÇTO, s. 196).

siñgek “testi, su testisi” (ZT, s. 384).

subuğ “suluk” (ZT, s. 385).

torsuğ “su tulumu” ← (تورسوق) (FÇTS, s. 153), ~ **torsuğ** “ibrik şeklinde yapılan bir tür tulumdur.” (HA, s. 85), ~ **torsuğ** “mağhara, tulum, kırba, sanac” ← (تورسوق) (LÇTO, s. 115).

tulum “tulum, matara” (NT, s. 114), ~ **tolum** “tulum, koyun postu ve ondan yapılmış matara, su kabı” (FL, s. 315), ~ **tulum** “koyun postu, su tulumu” (ZT, s. 403), ~ **tulum** “tulum, yayık” (HA, s. 90), ~ **tulum** “tulum, tulum, deri kap” ← (تولوم) (FKL, s. 623).

tunğ / tong “[<tonğ-] muhtlak şarāb zarfına dērler.” (LNİC, s. 497), ~ **tunğ** “sürahi, şarap testisi” ← (تونك) (BL, s.168), ~ **tunğ, tong** “ağzı dar olan testi” (HA, s. 91), ~ **tunğ** “ağzı dar testi” ← (تونك) (FKL, s. 625), ~ **tönğ** “şürāhī” ← (تونك) (LÇTO, s. 128).

yatuk “yaşşı, şu kabı, şürâhı” ← (ياتوق) (LÇTO, s. 290).

1.1.3. Tencere ve Kazanlar

aşıc “tencere, kazan” ← (اشیج) (LÇTO, s. 14).

aşkü “toprak tencere” ← (اشکو) (LÇTO, s. 14).

kaşmak “kazan, tencere” (ZT, s. 347).

kayran “kazan, tencere” (NĖ, s. 81).

kaşgan/kaşan “kazan, tencere” (NT, s. 91), ~ **kaşan** “kazan, tencere” (ZT, s. 350), ~ **kaşan** “kazan, tencere” (NĖ, s. 81), ~ **kaşan** “aşçılık tenceresi” (ĤA, s. 142), ~ **kaşgan** “kazan, büyük tencere” ← (قازغان) (FĖL, s. 930), ~ **kaşgan** “büyük tencere, kazan” ← (قازغان) (LÇTO, s. 219).

kızgan “kazan, tencere” (NĖ, s. 82).

tanğlak “kazan, büyük tencere” (NĖ, s. 89).

timür kaşan “tencere” ← (تیمورقزان) (LÇTO, s. 137).

1.1.4. Tabak, Çanak, Kap ve Çömlekler

çanak “kadeh, bardak” (ME, s. 110), ~ **çanak** “çanak, kâse” ← (چئاق) (FÇTS, s. 178), ~ **çanak** “kâse, Farsçada conâğ gerd” (ĤA, s. 100), ~ **çanak** “çanak, kâse” ← (چاناق) (FĖL, s. 684), ~ **çanak** “tabak, toprak kap, kâse, ayag” ← (چاناق) (LÇTO, s. 149).

çara “büyük tabak, kase” (NT, s. 81).

çelek “kova, ahşap küp, bal kabı.” (FL, s. 264).

çorğa “büyük maşrapa; büyük tahta sandık, küp, fıçı.” (NĖ, s. 77), ~ **çorğa** “dibi ağzından daha geniş olan bir çeşit kap ve içine yoğurt dökerler.” (ĤA, s. 102), ~ **çorğa** “içine yoğurt dökülen ve dibi ağzından daha geniş olan kap.” ← (چورغا) (FĖL, s. 709), ~ **çorğa** “yayıq, atıg, küpi, fıçı ayran” ← (چورغا) (LÇTO, s. 155).

çöçek “topraktan yapılmış kap, çömlek.” ← (چوچاك) (FĖL, s. 687).

çömlek/çölmek “saksı, bakırdan yapılmış tencere.” (ĤA, s. 104), ~ **çölmek** “çömlek, toprak kap; taş tencere; bakır kazan.” ← (چولماك) (FĖL, s. 713).

daş “çanak, çömlek” (FL, s. 267).

digir “kavanoş, çömlek” ← (ديگير) (LÇTO, s. 174).

idiş/idiş/iyiş “kap, çanak” (ME, s. 128), ~ **édiş, idiş** “ammâ muṭlağ zarfa derler” (LNİC, s. 202), ~ **idiş** “kap kakak, her türlü kap, zarf” (NT, s. 87), ~ **idiş** “kap” ← (ایديش) (NÇTS, s. 169), ~ **idiş** “kap, yemek kabı” ← (ایديش) (BL, s. 109), ~ **idiş** “kâse, kap kakak, çanak çömlek gibi her türlü kap, zarf” (ZT, s. 339), ~ **idiş** “kap kakak, tabak, bardak gibi kaplar.” (NĖ, s. 119), ~ **idiş** “zarf, kap, kaplar” (ĤA, s. 54), ~ **édiş** “büyük kâse, büyük kap” ← (ایديش) (FĖL, s. 343), ~ **édiş** “evānī, zarf, kap” ← (ایديش) (LÇTO, s. 48).

kap “çanak, kap” (ME, s. 134), ~ **kap** “türlü şeylerin taşınması veya saklanması için kullanılan torba” (FL, s. 277), ~ **kab** “genel olarak her türlü kap, özel olarak çuval, astar” (ĤA, s. 136), ~ **kab** “kap; çuval” ← (قاب) (FĖL, s. 895), ~ **kab** “zarf, gılâf, maḥfaza, çanak, ayag, çuval” ← (قاب) (LÇTO, s. 211).

kaşnavuk “semāver, kaşnamış zarf.” ← (قايناوروق) (LÇTO, s. 226).

könek “içine süt sağılan kap” ← (كُونَك) (FÇTS, s. 238).

köpi/küpi “yoğurdu içine döküp çalkalayarak yağ alınan kap.” (HA, s. 161), ~ **küpi** “yağ çıkarmak için yoğurdun içinde çalkalandığı kap, yayık.” ← (كُوبِي) (FKL, s. 1053), ~ **köpi** “yoğurtu ayran étmek için kullanılan yayık.” ← (كوبِي) (LÇTO, s. 256).

köynek/köynük “deriden yapılmış bir tür kap, devenin sütünü içine sağdıkları kap.” (HA, s. 165), ~ **köynük/köynek** “içine deve sütü sağılan deriden kap.” ← (كُونُوكْ - كُونُوكْ) (FKL, s. 1078), ~ **köynük** “ufak kap, süt toluğı” ← (كُونُوكْ) (LÇTO, s. 263).

ķubur “Anadolu Türkçesinde kap.” (HA, s. 148).

külek “Anadolu Türkçesinde sütü içine sağdıkları kap.” (HA, s. 164).

sayınç “tepsi, tabak” (ZT, s. 382).

sıggu “zarf, kab” ← (سِيغُو) (LÇTO, s. 197).

şirdāy < *Far.* “süt kabı” ← (شِيرْدَاغْ) (BL, s. 199).

tahtuķ “zarf, kap, kın” ← (تَاخْتُوќ) (LÇTO, s. 98).

taqar “bozkırda yaşayanların yiyecek ve içeceklerini saklamak için yaptıkları deriden kap.” ← (تَاقَار) (BL, s. 151), ~ **taķar** “renkli toprak kaplar; yiyecek kabı, yiyecek kesesi, azık torbası, dağarcık.” (ZT, s. 389), ~ **tağar** “çamurdan yapılmış leğen, eni az ve uzun olan bir çuval” (HA, s. 79), ~ **tağar** “büyük kadeh, topraktan yapılmış leğen, bir tür çuval” ← (تَاĐَار) (FKL, s. 568), ~ **tağar** “kap, zarf, tobra, kīse” ← (تَاĐَار) (LÇTO, s. 101).

tal/tel “bakır, pirinç, gümüş, altın ve benzeri şeylerden yapılmış tabak.” (HA, s. 80), ~ **tal** “bakır, gümüş, pirinç gibi metallerden yapılan tabak ve tepsi” ← (تَال) (FKL, s. 540).

tas < *Ar.* “[<taş] taş demekdür.” (LNİC, s. 395).

tépsı/tépsı/téfsı/tebsı “tepsi, tabak, büyük kap” (NT, s. 111), ~ **tépsı** “tepsi, tabak” (ZT, s. 396), ~ **téfsı/tépsı** “[<Çin] tepsi, tabak, büyük kap” (NK, s. 90), ~ **tebsı** “Anadolu Türkçesinde küçük tepsi” (HA, s. 77).

tärmäd “kase” ← (تَرْمَد) (BL, s. 167).

tünek “taştan yapılan kap, testi, kuze” (FL, s. 318).

yağlağu “yağdanlık, yağ kabı” (NK, s. 93), ~ **yağlağu** “yağ ısıtan” (HA, s. 179), ~ **yağlağu** “yağ ısıtılan kap” ← (يَاĐلاĐُو) (FKL, s. 1215).

yağlav “yağdanlık, yağ kabı” (NK, s. 93).

jaiĳ “yoğurdu çalkalamak için kullanılan kap” ← (يَايِيќ) (BL, s. 45), ~ **yayıķ** “yağı yoğurttan ayırmak için kullanılan kap” (HA, s. 184), ~ **yayıķ/yayıķ** “yağ çıkartmak için yoğurdun içinde çalkalandığı kap, yayık” ← (يَايِيќ) (FKL, s. 1230), ~ **yayıķ** “ayran zarfı” ← (يَايِيќ) (LÇTO, s. 303).

1.1.5. Çatal, Kaşık ve Bıçaklar

badķan “büyük kaşık” ← (بَادќَان) (LÇTO, s. 67).

bıcaķ/bıçek/bıcaq/pıcaķ “bıcaķ” (ME, s. 102), ~ **bıcaķ** “bıcaķ” (NT, s. 59), ~ **bıçek** “iğne; [bıcaķ]” ← (بِيچَاќ) (NÇTS, s. 172), ~ **bıçek** “iğne” (بِيچَاќ) (FÇTS, s. 137), ~ **bıcaq** “bıcaķ” ← (بِيچَاќ) (BL, s. 147), ~ **bıcaķ** “bıcaķ” (FL, s. 257), ~ **pıcaķ** “bıcaķ” (ZT, s. 376), ~ **pıcaķ** “bıcaķ” (NK, s. 87), ~ **bıcaķ** “bıcaķ” (HA, s. 74), ~ **bıcaķ** “sikkīn, bıcaķ, kārđ, bıçkı” ← (بِيچَاќ) (LÇTO, s. 89).

bıçı “bıcaķ, hançer” (FL, s. 257).

bıçma “bıçak, hançer” (FL, s. 257).

çanğa “çatal” (HA, s. 100).

çemçe “büyük kaşık” (H, s. 100), ~ **çemçe** “büyük kaşık, kepçe, çemçe, çömçe.” ← (چمچه) (FKL, s. 695), ~ **çemçe** “kefçe, çamçaq, kefgir, susak” ← (چمچه) (LÇTO, s. 154). → **çömçe, çömüç/çömüş/çümüç/çömüc**

çömçe “ağaç veya bakırdan yapılmış büyük kaşık.” (HA, s. 104), ~ **çömçe** “çömçe, kefgir, şuşak” ← (چومچه) (LÇTO, s. 158). → **çemçe, çömüç/çömüş/çümüç/çömüc**

çömüç/çömüş/çümüç/çömüc “büyük tahta kaşık, kepçe, kevgir, çömçe” (NT, s. 82), ~ **çümüç** “büyük kepçe veya kaşık, kavgir” (FL, s. 266), ~ **çömüc** “kevgir, delikli kepçe” (ZT, s. 324), ~ **çömüç** “kepçe, kevgir, çömçe” (NK, s. 77), ~ **çömüş** “tencereden yemek çıkarmak için kullanılan kevgir” (HA, s. 104), ~ **çömüş** “büyük tahta kaşık, kepçe, çömçe” ← (چوموش) (FKL, s. 713), ~ **çömüş** “büyük kefgir, kefgir, çümşük dahı denür, çömüç, büyük kaşuk” ← (چوموش) (LÇTO, s. 159). → **çemçe, çömçe**

gezlik “küçük bıçak.” ← (گزلیک) (FKL, s. 1032), ~ **gezlik** “küçük bıçak, kalemtrās.” ← (گزلیک) (LÇTO, s. 254).

kaşuk “kepçe, kaşık” (ZT, s. 347), ~ **kaşuk** “kaşuk” ← (قاشوق) (LÇTO, s. 220).

kereç “bıçak” (HA, s. 158).

kişik “çatal” ← (کیشیک) (LÇTO, s. 266).

kurma “ağac kaşuk, çömçe, kaşuk” ← (قورمه) (LÇTO, s. 234).

susak “kepçe, çömçe” (HA, s. 122), ~ **susak** “çömçe, kepçe, büyük kaşık” ← (سوساق) (FKL, s. 817), ~ **susak** “çömçe, süzüci alet” ← (سوساق) (LÇTO, s. 190).

1.1.6. Süzgeçler

atı/atıg/atık ~ **atı** “yoğurdu veya kurutu çözmek için kullanılan bir çark.” (FL, s. 253), ~ **atıg** “dört başlı bir ağaçla yoğurdun yağını çıkarmak için küpü karıştırmak.” (HA, s. 24), ~ **atık** “yoğurdu karıştırıp yağ çıkarmaya yarayan dört kanatlı tahta.” (FKL, s. 176), ~ **atıg** “süti ve yoğurtu içine éterek çalkaladıkları küçük yayık ve küpi” ← (أتیغ) (LÇTO, s. 5).

çöplü/çolpu “ince dallardan yapılmış pilāv süzgeci.” (HA, s. 104), ~ **çolpu** “ince dallardan yapılmış süzgeç.” ← (چولپو) (FKL, s. 693), ~ **çolpu** “pilāv ve çalav şāf édici.” ← (چولپو) (LÇTO, s. 158).

elāk/ilek “ince gözenekli elek, elek” ← (إيلك) (BL, s. 110), ~ **ilek** “elek” (HA, s. 58), ~ **ilek** “elek” ← (إيلك) (FKL, s. 365), ~ **élek** “elek, unu éleyecek alet” ← (إيلك) (LÇTO, s. 58).

kalbur “elek” ← (قالبور) (LÇTO, s. 221).

süzek “süzek” (ME, s. 180).

süzgüç “[<süz-güç] süzecek demekdür, bāda-pālā ma‘nāsına veyā gayrı nesne süzecek demekdür.” (LNİC, s. 617), ~ **süzgüc** “süzek, süzgeç” ← (سوزکوج) (NÇTS, s. 251), ~ **süzgüc/süzgüç** “süzek, süzgeç” ← (سوزکوج - سوزکوج) (FÇTS, s. 198), ~ **süzgüc** “süzme, Arapçada meşfāt” (HA, s. 123), ~ **süzgüc** “süzek, süzgeç” ← (سوزکوج) (FKL, s. 815), ~ **süzgüç** “süzücü alet, kefgir, kefgir” ← (سوزکوج) (LÇTO, s. 190).

1.1.7. Mutfak Masası ve Sehpalar

dıbsa “ince dallardan yapılmış bir alettir ve tencereyi ocaktan aldıktan sonra onun üzerine koyarlar.” (HA, s. 114), ~ **dıbsa** “kazanı ocağdan alurken üzerine vaz’ édecek ağaçdan ma’mül bir âletdür.” ← (دبسا) (LÇTO, s. 173).

iskemle “Anadolu Türkçesinde üzerinde yemek yenilen ve oturulan sandalye.” (HA, s. 56).

küreke/kürke/körege/körge “Meclisde bir şandali olur, ki üzerine şurahi ve belbele ve kadeh ve küze qorlar anğa dërler.” (LNİC, s. 736), ~ **körege** “üzerine sürahi ve kadeh konan masa; içki kabı.” (NT, s. 97), ~ **körge** “üzerine içki kabı ve başka kaplar konan sandalye ve masa” ← (کورکه) (NÇTS, s. 294), ~ **körgä** “masa, sürahilerin konduğu masa; büyük toprak sürahi” (BL, s. 226), ~ **kürke, küreke** “üzerine şarap sürahisi koyulan serir” (HA, s. 162), ~ **körege** “üzerine sürahi ve kadeh konan masa; içki kabı” ← (کورکه) (FQL, s. 1068).

şayan “aş tahtası, yemek masası” (ZT, s. 388).

1.1.8. Örtü ve Bezler

paçavra “Anadolu Türkçesinde eski keten bezi, mutfakta kapları temizlemek için kullanılan keten bez.” (HA, s. 63).

saçak “yemek yenilirken yere serilen sofrası.” (HA, s. 117), ~ **saçak** “sofrası” ← (ساقاق) (FQL, s. 783).

1.1.9. Mutfak Araç Gereçleri ile İlgili Diğer Sözlük Birimler

bilev “bileği taşı” ← (بلاو) (FÇTS, s. 134), ~ **bilev** “bileği taşı, bıçak taşı.” (ZT, s. 312), ~ **bilev** “fisan taşı” (HA, s. 76), ~ **bilev** “bilegü, biligü taş, kırak” ← (بلاو) (LÇTO, s. 93).

ersün/arsun “hamuru kazıyan aletin ismidir.” (HA, s. 27), ~ **ersün** “tekneye yapılmış hamuru kazımak için kullanılan alet.” (FQL, s. 229), ~ **arsun** “kazğanın dibini kazacak âlet.” ← (ارسون) (LÇTO, s. 8).

kanat “kınnâre, et asılan şey.” (HA, s. 145), ~ **kanât** “Arapçada kasap çengeli, et çengeli.” ← (قنات) (FQL, s. 953).

kayrağ/kayrak “bileği taşı” (ZT, s. 350), ~ **kayrak** “fisan taşı” (HA, s. 147), ~ **kayrak** “bilek taşı” ← (قايراق) (LÇTO, s. 225).

kıf “huni, kıf vasıtasıyla şişeye sıvı dökülür.” (HA, s. 157), ~ **kıf** “içkiyi şişeye aktarmak için kullanılan araç, huni.” ← (قیف) (FQL, s. 1016).

kösev “[<köz+egü] furun kösegüsüne dërler, ki ve odlu egsiye dërler.” (LNİC, s. 741), ~ **kösev** “ocak demiri, maşa; yarı yanmış odun, köseği” (NK, s. 84), ~ **küsev** “yarı yanmış olan odun.” (HA, s. 163), ~ **kösev** “ateş karıştırmaya yarayan yarı yanmış odun, köseği” ← (کوساو) (FQL, s. 1064).

oçak “ocak” (NT, s. 101), ~ **oçak** “ocak, kazan” ← (وچاق) (BL, s. 82-83), ~ **oçag** “ocak, ateş yakılan yer” (FL, s. 296), ~ **oçag** “ocak” (ZT, s. 369), ~ **oçag** “ocak” (NK, s. 86), ~ **oçag, ocağ** “mutfak ocağı” (HA, s. 41), ~ **ocağ** “mutfağın ocağı” (FQL, s. 251), ~ **ocağ** “ocağ” (LÇTO, s. 26).

oklağ/oklav/oklak “çorba ve ekmeğin hamurunu yaymak için kullanılan uzun ve düz olan ağaç parçası, oklava” (HA, s. 47).

sac/saç “ekmek pişirilen bir tava” ← (ساج) (BL, s. 184), ~ **sac, saç** “ekmek pişirmek için kullanılan yuvarlak demir.” (HA, s. 117), ~ **sac** “üzerinde ekme pişirilen demir levha.” ← (ساج) (FKL, s. 775).

sağu “ölçek” (ME, s. 171), ~ **sağu** “buğday ve arpa ölçeği” ← (ساغو) (FÇTS, s. 190), ~ **sağu** “ölçek” (FL, s. 302).

séglig “oklava” (FL, s. 304).

soğlı/suğlı “kebab şiši” (HA, s. 124), ~ **soğlı/suğlı** “Rüm Türkçesinde kebab şiši.” ← (سوفلي) (FKL, s. 819), ~ **soğlı/suğlı** “şiş kebâbı, külbastı, kızartma” ← (سوغلي) (LÇTO, s. 191).

soğkur “büyük dibek, havan” ← (سوققور) (LÇTO, s. 191).

tağan “Anadolu Türkçesinde omlet gibi yiyecekleri pişirmeye yarayan geniş kap.” (HA, s. 133).

tralığ/tralık “kazandaki pekmezi karıştırmak için kullanılan alet.” (HA, s. 93).

ultang “meyvelerin içinde bulunduğu sepet” ← (ولتانك) (BL, s. 106), ~ **ultang** “halk arasında uldanğ derler ve dünbek kelimesinin aslı “tönbek” kelimesidir, o ise meyveleri satmak için ağaç ve kamıştan tepsi şeklinde yapılmış sepet demektir.” (HA, s. 48).

yağurçak “buğday ufalamada kullanılan aletin ismi” (HA, s. 19). → **yarğuçak**

yarğuçak “el değirmeni” ← (يارغوجاق) (NÇTS, s. 323), ~ **yarğuçak, yarğuçak** “el değirmeni” ← (يارغوجاق - يارغوجاق) (FÇTS, s. 268), ~ **arguçak** “değirmen, el değirmeni” (FL, s. 252), ~ **yarğuçak** “el değirmeni” (NÇ, s. 94), ~ **yarğuçak** “el değirmeni” (HA, s. 177), ~ **yarğuçak** “el değirmeni” ← (يارغوجاق) (FKL, s. 1197), ~ **yarğuçak** “el değirmeni” ← (يارغوجاق) (LÇTO, s. 291). → **yağurçak**

yançgay “bir nesneyi ezip yumuşatmak için kullanılan alet.” ← (يانجغاي) (FKL, s. 1227), ~ **yançgay** “birşeyi dize dize édecek âlet.” ← (يانجغاي) (LÇTO, s. 300).

1.2. Tahıllar ile İlgili Sözlük Birimler

arpa “arpa” (NT, s. 74), ~ **arpa** “arpa, buğdaygillerden bir bitki.” (FL, s. 252), ~ **arpa** “arpa” (ZT, s. 304), ~ **arpa** “arpa” (NÇ, s. 73), ~ **arpa** “arpa” (HA, s. 27), ~ **arpa** “arpa” ← (ارپا) (FKL, s. 183), ~ **arpa** “arpa” ← (ارپا - ارپه) (LÇTO, s. 8).

arpağan/arpargan “arpaya benzer bir tür bitki.” (HA, s. 27), ~ **arpargan** “arpaya şebîh bir nebât ismidür.” ← (ارپارغان) (LÇTO, s. 8).

aşlık/aşlıy/aşlıg “buğday, zahire.” (ME, s. 94), ~ **aşlıy** “tahıldan yapılmış ekme.” ← (اشليغ) (BL, s. 42), ~ **aşlık** “tahıl, hububat, yemeklik” (FL, s. 253), ~ **aşlıg** “zahire” (ZT, s. 306), ~ **aşlık** “tahıl, zahire” (NÇ, s. 74), ~ **aşlıg** “buğdaygiller ürünü” (HA, s. 30), ~ **aşlıg** “tahıl, aşlık” ← (اشليغ) (FKL, s. 188), ~ **aşlıg** “me’külât, levâzım, zağîre” ← (اشليغ) (LÇTO, s. 14).

baş “salkım, başak” (FL, s. 256), ~ **baş** “başak” (ZT, s. 310).

başag/başak “başak” (NT, s. 77), ~ **başak** “ok temreni, başak” ← (باشاق) (NÇTS, s. 171), ~ **başak** “ok temreni; başak” ← (باشاق) (FÇTS, s. 137), ~ **başak** “başak, salkım” (FL, s. 256), ~ **başak** “başak” (NÇ, s. 74), ~ **başak** “başak” (HA, s. 65), ~ **başak** “ok temreni; başak” ← (باشاق - بشق) (FKL, s. 419), ~ **başak** “sünbüle, ekin başı, ok” ← (باشاق) (LÇTO, s. 69).

borduğ “nohut” (NÇ, s. 75).

buğday/bogday “buğday” (ME, s. 107), ~ **buğday** “buğday” (NT, s. 79), ~ **buğday** “buğday” ← (بوغدای) (FÇTS, s. 144), ~ **boğday** “buğday” (FL, s. 258), ~ **buğday** “buğday” (ZT, s. 316), ~ **buğday** “buğday” (HA, s. 72), ~ **buğday** ← (بوغدای) (FKL, s. 474), ~ **buğday** “gendüm, habb” ← (بوغدای) (LÇTO, s. 86).

bulgur “yarı dövülmüş buğday, bulgur.” (HA, s. 73), ~ **bulgur** “bulgur, yarı öğütülmüş buğday.” ← (بولغور) (FKL, s. 478), ~ **bulgur** “burğul, kaynadılıp kırılmış çatladılmış buğday.” ← (بولغور) (LÇTO, s. 85).

burçaq “nohuda benzeyen bir çeşit nebat tanesi.” (HA, s. 70), ~ **burçaq** “nohuda manend bir habbedür.” ← (بورچاق) (LÇTO, s. 78).

cevārī “mısır darısı, beyaz darı” ← (جواری) (LÇTO, s. 141).

çeltik “çeltik” (NK, s. 76).

çigit “çekirdek, tohum, çigit” (NK, s. 77), ~ **çigit** “çigit, pamuk tohumu” (HA, s. 106), ~ **çigit** “çigit, pamuk tohumu” ← (چيگيت) (FKL, s. 731).

çingin “küçük bir tahıl türü.” (FL, s. 265).

çokeri “Mekke darısı, beyaz darı” ← (چوکاری) (LÇTO, s. 157).

dögmü “yarılmış olan buğday, bulgur” ← (دوگمو) (LÇTO, s. 173).

ğara tarıg “bir nev’ tarı ismidür.” ← (قرا تاريخ) (LÇTO, s. 215).

ğavut “kavrulduktan sonra dövülmüş buğday ve nohut” (HA, s. 146), ~ **ğavut** “Rüm Türkçesinde kavut, kavrulduktan sonra öğütülüp yenilen buğday veya nohut unu.” ← (قاووت) (FKL, s. 920), ~ **ğavut** “leblebi, humuş, nohud, kavrulmuş olan arpa ve buğday ve bakla” ← (قاووت) (LÇTO, s. 224).

kirinç/kürünc “pirinç” (FL, s. 286), ~ **kürünc** “pirinç” (NK, s. 85).

konak/ğonağ/ğonuğ “bir çeşit darı.” (FL, s. 287), ~ **konak** “pirinç, darı” (ZT, s. 357), ~ **ğonuğ** “bir tür darı, karaca darısı” ← (قوناق - قوناق) (FKL, s. 954), ~ **ğonağ** “bir nev’ ufağ darı.” ← (قوناغ) (LÇTO, s. 240).

löppek “baklaya benzer fakat bakladan daha küçük bir tür tane.” (HA, s. 168), ~ **löppek** “baklaya benzer ancak bakladan daha küçük bir tane, başak.” ← (لویپك) (FKL, s. 1115).

orbağ/urbağ “hamur sulu düştüğü vakit kabına yapışmaması için serpilen un.” (FL, s. 298), ~ **urbağ** “hamur şulu düştüğü vakit kabına yapışmamağ üzre sürülen un.” ← (اورباغ) (LÇTO, s. 29).

söğ/sök “kabuğu soyulmuş darı.” (HA, s. 125), ~ **sök** “kabuğu çıkarılmış darı.” ← (سوك) (FKL, s. 824), ~ **sög** “postı alınmış olan erzen.” ← (سوك) (LÇTO, s. 191).

şalı “kabuklu pirinç, postı alınmamış erz.” ← (شالي) (LÇTO, s. 202).

tahıl “zağıre, pirinc” ← (تاخيل) (LÇTO, s. 98).

talğan/talkan “kavut, kavrulmuş ve dövülmüş olan yarı olgunlaşmış buğday.” ← (تالغان) (NÇTS, s. 199), ~ **talkan, talğan** “kavrulup dövülmüş buğday.” (HA, s. 81), ~ **talğan, talkan** “kavut, kavrulmuş ve dövülmüş buğday.” ← (تالغان - تالغان) (FKL, s. 537), ~ **talğan** “mive; un” ← (تالغان) (LÇTO, s. 102).

tarıg/tarığ “[< tar+ıg] taru; ya’nı arzan ma’nāsınadır.” (LNİC, s. 394), ~ **tarıg** “darı” ← (تاريخ) (NÇTS, s. 338), ~ **tarıg, tarığ** “darı” (تاریق - تاريخ) (FÇTS, s. 170), ~ **tarıy** “darı” ← (تاريخ) (BL, s. 148), ~ **tarığ** “darı, ekin” (FL, s. 311), ~ **tarıg** “darı, mısır” (ZT, s.

393), ~ **tarıĝ** “darı” (NĖ, s. 90), ~ **tarıĝ** “darı” ← (تاریغ) (FĖL, s. 532), ~ **tarıĝ** “darı, erzen” ← (تاریغ) LĖTO, s. 100).

tırık “bir giyâh ismidür, erzen, darı” ← (تیریق) (LĖTO, s. 132).

tirim “hüşe, başak” ← (تیریم) (LĖTO, s. 133).

tuturĝan/tuturĝu “pirinç” ← (توتورغان) (FĖTS, s. 157), ~ **tuturĝan** “pirinç” (FL, s. 317), ~ **tuturĝan, tuturĝu** “Moĝolcada pirinç, Arapçada erz” (ĤA, s. 84), ~ **tuturĝan, tuturĝu** “Moĝolca pirinç” ← (توتورغان - توتورغو) (FĖL, s. 598), ~ **tuturĝan** “pirinç, erz” ← (توتورغان) (LĖTO, s. 114).

tügi/tögi “dariya benzer bir tür tane.” (ĤA, s. 89), ~ **tügi** “dariya benzer bir tane; [pirinç, düĝü]” ← (توكي) (FĖL, s. 619), ~ **tögi** “pirinç, erç, kerenc” ← (توكي) LĖTO, s. 124).

un/yun “un” (NT, s. 116), ~ **un** “un” (ZT, s. 409), ~ **yun** “un” ← (يون - أون) (FĖL, s. 1315).

yasmuĝ/jüsäk “mercimek, yasmık” ← (يسموق) (FĖTS, s. 257), ~ **jüsäk** “mercimek” ← (بوسك) (BL, s. 49), ~ **yasmuĝ** “mercimek” (FL, s. 324), ~ **yasmuĝ** “mercimek” (ĤA, s. 178), ~ **yasmuĝ** “yasmık, mercimek” ← (ياسموق) (FĖL, s. 1209), ~ **yasmuĝ** “mercimek” ← (ياسموق) (LĖTO, s. 294).

zaĝır “keten tohumu” (FL, s. 329).

zirk “zirışk, tatum ve sumak gibi ekşi ĥubûbât.” ← (زيرك) (LĖTO, s. 176).

zıĝır “sisâm ĥabilinden yağlı bir giyâh ismidür.” ← (زيغیر) (LĖTO, s. 176).

1.3. Meyveler ile İlgili Sözlük Birimler

aĝac ĥavunı “turunç” (ĤA, s. 31), ~ **aĝac ĥavunı** “Rüm Türkçesinde turunç.” ← (اڭاج قاونی) (FĖL, s. 191), ~ **aĝac ĥavunı** “turunç” ← (اڭاج قاونی) (LĖTO, s. 15).

alma “elma” (NT, s. 73), ~ **alma** “elma” (FL, s. 250), ~ **alma** “elma” (ZT, s. 302).

aluc “Anadolu Türkçesinde daĝda biten bir tür yabancı erik.” (ĤA, s. 35), ~ **aluc** “erik, yabancı mu ‘aĥtar bir mivedür.” ← (ألوج) (LĖTO, s. 20).

anbe “[< *Far.* anba < *Skr.* anb, ampar] bir nev‘ mivedür, Őeft-âlûya müŐabih; Hind vilâyetine mahşûşdur.” (LNİC, s. 145), ~ **anbe** “Hindistan'da yetişen Őemâmeye benzer bir tür meyve.” (ĤA, s. 192), ~ **anbe** “Hindüstan'da bir nev‘ tatlı ĥoĝulı mive ismidür.” ← (انبه) (LĖTO, s. 22).

arusun “zerdali; bir tür kayısı.” ← (اروسون) (FĖL, s. 231).

böĝürtgen “böĝürtlen” ← (بوكورتگن) (FĖL, s. 475), ~ **böĝürtgen** “böĝürtlen” ← (بوكورتگن) (LĖTO, s. 84).

bunduĝ “fındık” ← (بندوق) (FĖL, s. 450).

cevbuba “Hindustân cevzi” ← (جوزبوبا) (LĖTO, s. 141).

cigelek “dut gibi ufacık taneleri olan bir tür meyvedir: olgunlaşmış kırmızı, karamsı renkli ve mayhoş tadı vardır.” (ĤA, s. 106).

civek “Anadolu Türkçesinde ekşi tadında olan çöl üzümü.” (ĤA, s. 108).

çatlaĝuc “sakız ağacının meyvesi.” (ĤA, s. 97), ~ **çatlaĝuc** “sakız ağacının meyvesi.” ← (چاتلاغوج) (FĖL, s. 678), ~ **çatlaĝuc** “sakız ağacınınĝ semeri.” ← (چاتلاغوج) (LĖTO, s. 145).

çege "Fergana dağlarında biten bir meyve." (HA, s. 99).

çerez "mıve, yemiş" ← (چرز) (LÇTO, s. 151).

çılan "hünnap, keçi boynuzu." (FL, s. 264).

çigde "iğde" (NT, s. 82), ~ **çigde** "iğde" (FL, s. 265), ~ **çigde** "iğde" (ZT, s. 319), ~ **igde** "iğde" (HA, s. 57), ~ **igde** "iğde" ← (ایگده) (FĖL, s. 382), ~ **çigde** "iğde" ← (چیکدا) (LÇTO, s. 163).

çigirdek "ormanda yetişen iğde." (HA, s. 107), ~ **cégirdek** "orman iğdesi" ← (جیکیردک) (FĖL, s. 731).

çilek "meyvesi kırmızı ve tatlı olan bir tür çöl bitkisi." (HA, s. 107), ~ **çilek**, **çilegem** "çilek" ← (چیلک - چینگلم) (FĖL, s. 732).

çiye "vişne" (HA, s. 108), ~ **çiye** "vişne" ← (چیه) (FĖL, s. 726), **çiye** "erik" ← (چیه) (LÇTO, s. 164).

çoğan "yeni olmuş erik veya kayısı." ← (چوغان) (FĖL, s. 711), ~ **çoğan** "bir nev' erik ismidür." ← (چوغان) (LÇTO, s. 156).

dolana "[< Moğ. dologona] aluç dédukleri nesnedür, taş almasına dérer." (LNİC, s. 570), ~ **dolana** "alıç" ← (دولانه) (NÇTS, s. 232), ~ **dolana** "çiğ, çiğ tanesi, jale, kırağı." (NĖ, s. 77), ~ **dolana** "ormanda yetişen bir tür erik." (HA, s. 113), ~ **dolana** "orman eriği, alıç, dağ elması." ← (دولانه) (FĖL, s. 751), ~ **dolana** "aluca nev' inden bir dürlü erik ismidür." ← (دولانه) (LÇTO, s. 172).

dögülük "turfanda kavun" (HA, s. 113), ~ **dögüle**, **dügüle** "olgunlaşmamış kavun, kelek." ← (دوکولک) (FĖL, s. 756).

elkiç "kuru üzüm." (NĖ, s. 78).

erik/erük "bir çeşit erik." (HA, s. 28). ~ **erik** "henüz olmamış zerd-âlü." ← (اریک) (LÇTO, s. 11) → **örük/ürük/örüg**

ezgil "müşmüla" ← (ازکیل) (LÇTO, s. 11).

gügem "Anadolu Türkçesinde vişneye benzer bir tür orman meyvesi, yemişan da denilir." (HA, s. 163).

gürbek "bir nev' kavun ismidür." ← (گوربک) (LÇTO, s. 270).

hayva "ayva" (FL, s. 271), ~ **ayva** "ayva, Farsçada beh." (HA, s. 38).

hıtâyî "bir nev' kavun-ı hıtâyî." ← (ختایی) (LÇTO, s. 166).

ķara bādām "kara badem. Eski bir geleneğe göre cenazenin tabutu üzerine kara badem konulurdu." ← (قرا بادام) (FĖL, s. 945).

ķara ķat "biber büyüklüğünde ve zirişk gibi ekşi olan bir tür ağaç meyvesi." (HA, s. 140).

ķara yimiş "emlük de denilen bir tür meyve." (HA, s. 141), ~ **ķara yimiş** "karayemiş, bir çeşit meyve." ← (قرا یمیش) (FĖL, s. 949), ~ **ķara yimiş** "emlük denilen bir nev' mıve." ← (قرا یمیش) (LÇTO, s. 216).

ķarpuz "karpuz" ← (قارپوز) (FĖL, s. 938).

ķavun "kavun" (ME, s. 136), ~ **ķavun** "kavun" (NT, s. 90), ~ **ķavun** "kavun" (FL, s. 279), ~ **ķavun** "kavun" (ZT, s. 348), ~ **ķavun** "kavun" (NĖ, s. 81), ~ **ķavun** "kavun" ← (قارون) (FĖL, s. 938).

keçi buynuzu “keçi boynuzu: özellikle tıp alanında kullanılır.” (HA, s. 166), ~ **kéçi buynuzu** “ḥarrüb, kéçi kılağı.” ← (كیچی بوینوزی) (LÇTO, s. 273).

kestane/kesdane “Anadolu Türkçesinde kestane.” (HA, s. 159).

kile “bir nev’ mīvedür.” ← (کیله) (LÇTO, s. 267).

kisaretki, kisaretkü < ? “kiraz ve vişne” (NĖ, s. 82).

koça yemişi “Anadolu Türkçesinde hünnaba benzer bir tür künnar.” (HA, s. 148).

komakğın “badem” (FL, s. 287).

kopuz “kavun, ḥarpüz” ← (قوپوز) (LÇTO, s. 231).

koruk “çi ve ḥām üzüm” ← (قوروق) (LÇTO, s. 234).

koz/ķuz “ceviz” ME (Yüce, 2014, s. 148), ~ **ķoz, ķuz** “ceviz” (HA, s. 150), ~ **ķoz** “koz, ceviz.” ← (قوز) (FKL, s. 974).

ķuş üzümü “çekirdeksiz ufaķ bir nev’ üzüm.” ← (قوش اوزمی) (LÇTO, s. 236).

luça “bostan eriği.” (HA, s. 168), ~ **luça** “bostan eriği.” ← (لوجه) (FKL, s. 1115), ~ **luça** “bağçe eriği.” ← (لوجه) (LÇTO, s. 274).

lüçek “bir nev’ ŧeftālū ve ḥavuc.” ← (لوجهك) (LÇTO, s. 274).

meyve/mīve < *Far.* ~ **meyve** “yemiş, meyve.” (ME, s. 157), ~ **mīve** “meyve” (FL, s. 442).

mibçen “bir nev’ mīvedür.” ← (میچان) (LÇTO, s. 281).

muşmula < *Yun.* “Anadolu Türkçesinde orman meyvesi, muşmula, yenidünya.” (HA, s. 171).

muz < *Ar.* “muz” ← (موز) (BL, s. 240), ~ **muz** “mīve” ← (موز) (LÇTO, s. 278).

nār < *Far.* “nar” (NT, s. 100), ~ **nar** “nar” (ZT, s. 368).

örük/ürük/örüg “[< erük ür- ük] erük dedükleri mīveye dërler ve muṭlaķ zerd-ālūya.” (LNİC, s. 273), ~ **örük** “kayısı, bir kayısı çeşidi.” ← (اروك) (BL, s. 41), ~ **örük** “kayısı, ŧeftali, erik” (FL, s. 300), ~ **örük** “kuru erik, zerdali” (ZT, s. 375), ~ **örük** “erik” (NĖ, s. 87), ~ **örük** “kayısı” (HA, s. 44), ~ **örük** “zerdali, bir tür kayısı.” ← (أرورك) (FKL, s. 269). → *erik*

piste < *Far.* “fıstık” ← (پسته) (LÇTO, s. 96).

sanğ “muz” ← (سانك) (LÇTO, s. 183).

sanğaraķ “badem içi” ← (سانغاراك) (LÇTO, s. 183).

savaķıl “bir nev’ mīvedür.” ← (سواقل) (LÇTO, s. 187).

sınaķ “badem” (NĖ, s. 88).

şämmāmā < *Ar.* “bir kavun çeşidi.” ← (شمامه) (BL, s. 197), ~ **şemāme** “güzel kokulu bir tür küçük kavun, şamama.” ← (شمامه) (FKL, s. 862).

şivrān “bir nev’ ŧeftālū ismidür.” ← (شيوران) (LÇTO, s. 206).

tentegil “bir nev’ erik ve zerd-ālū.” ← (تنتكل) (LÇTO, s. 111).

toḥişek “karpuz” (NĖ, s. 91).

tuturğın “turunç” (NĖ, s. 92).

tütük “kayısı, erik.” (FL, s. 318).

tüynek “yarım yetişen kavun.” (HA, s. 92), ~ **tüynek** “yarı olgunlaşmış kavun, kelek.” ← (تويناك) (FKL, s. 626), ~ **tüynek** “nîmres kavun ve harpüz.” ← (تويناك) (LÇTO, s. 129).

uçma “dut” (FL, s. 318),

üzüm “üzüm” (ME, s. 198), ~ **üzüm** “üzüm” (NT, s. 118), ~ **üzüm** “üzüm” (ZT, s. 414), ~ **özüm** “üzüm” (FL, s. 301).

vişne “vişne” (HA, s. 174), ~ **vişne** “Rüm Türkçesinde vişne.” ← (ويشنه) (FKL, s. 1163), ~ **vişne** “ekşi kiras nevi.” ← (وشنه) (LÇTO, s. 286).

yanğag ve yanğak “[< yağak] ikisi dahı koz ma'nāsınadır.” (LNİC, s. 804), ~ **yanğag** “ceviz” (NT, s. 119), ~ **jangay** “ceviz, Hindistan cevizi” ← (يانكاغ) (BL, s. 252), ~ **yanğak** “ceviz” (FL, s. 323), ~ **yanğak** “ceviz” (ZT, s. 417), ~ **yanğag, yanğak** “ceviz” (HA, s. 182), ~ **yanğag/yanğak** “ceviz” ← (يانكاغ - يانكاغ) (FKL, s. 1215), ~ **yanğag, yanğak** “ceviz, koz” ← (يانكاغ - يانكاغ) (LÇTO, s. 300).

jangliy “fındık” ← (يانكليغ) (BL, s. 252).

yay-ı oğlak “kêci buynuzı” ← (يای اوغلاق) (LÇTO, s. 302).

yemiş “meyve, yemiş” (ME, s. 207), ~ **yemiş** “yiyecek, yemek, yenen şeyler.” (NĖ, s. 95), ~ **yemiş** “bütün meyveler” (HA, s. 190), ~ **yemiş** “yemiş, meyve.” ← (ييميش) (FKL, s. 1326), ~ **yemiş** “mîve” ← (ييميش) (LÇTO, s. 314).

jilanyaç “bir tür kavun.” ← (ييلانچاچ) (BL, s. 48), ~ **yilangac** “Anadolu Türkçesinde şamama, Arapçada şemâme.” (HA, s. 190).

yemişen “bir tür meyve, Farsçada kevîc, Arapçada ze'rür.” (HA, s. 190), ~ **yemişen** “yemişen, alıç” ← (ييميشان) (FKL, s. 1326), ~ **yemişen** “yavşan; bir nev' hafîf ot ve giyâhdur.” ← (ييميشان) (LÇTO, s. 314).

yük “meyve, yemiş” (NĖ, s. 96).

1.4. Sebze ve Bitkiler ile İlgili Sözlük Birimler

1.4.1. Sebzeler

açriyâ/acırğa “turp” ← (آچيرغه) (BL, s. 39), ~ **acırğa** “yaban turbı” ← (آچيرغه) (LÇTO, s. 5).

bal kabağı “Anadolu Türkçesinde bir tür tatlı kabaktır.” (HA, s. 67), ~ **bal kabağı** “kabağınḡ bir nev'idür.” ← (بال قاباغي) (LÇTO, s. 72).

bögrülce “Anadolu Türkçesinde baklaya benzer bir tür çekirdek, fasulye” (HA, s. 72), ~ **bögrülce** “Rüm Türkçesinde fasulye, bögrülce, bürülce.” ← (بؤگرولجه) (FKL, s. 475).

büber/biber “Anadolu Türkçesinde biber.” (HA, s. 68), ~ **biber** “Rüm Türkçesinde biber.” (FKL, s. 497).

büklen “salatalık, bir tür hıyar.” (NĖ, s. 76).

cuva “yâbânî şoğan, piyâz-ı deştî.” ← (جووا) (LÇTO, s. 142).

çamğur “şalgam” (FL, s. 263).

çanğal “havuc” ← (چانقال) (LÇTO, s. 149).

çigin “sebze” (چيگين) (LÇTO, s. 152).

çomur “şalgam, çoğundur, leblebi” ← (چومور) (LÇTO, s. 159).

éşek kolağı “ıspanak” (FL, s. 269).

éşek şurası “ak pazı denilen bitki.” (FL, s. 269).

engenar “Anadolu Türkçesinde bir çeşit sebze.” (HA, s. 37).

kabak/kabağ “kabak; altın veya gümüşten yapılarak ok meydanında uzun bir ağaç başına takılıp düğünlerde vurulmak istenen hedef.” ← (قَبَاق) (FÇTS, s. 231), ~ **qabaq** “balkabağı” ← (قَبَاق) (BL, s. 207), ~ **kabak** “hedef” (ZT, s. 342), ~ **kabak** “kabak, uzun bir ağaç başına takılan hedef levhası.” (HA, s. 136), ~ **kabak, kabağ** “kabak; nişan kabağı; ok meydanında ağaç başına takılıp vurulmak istenen hedef, yüksek bir yerde ağaç başında olan nişan.” ← (قَبَاق - قَبَاق - قَبَاق) (FİL, s. 895).

kaban “kabak, bal kabağı.” (Nİ, s. 80).

kama “bal kabağı” (Nİ, s. 80).

karaca “Anadolu Türkçesinde pazı, Arapçada ‘ezod.” (HA, s. 141).

keşir “havuç” (HA, s. 159), ~ **keşir** “havuç” ← (كشیر) (FİL, s. 1033), ~ **keşir** “havuç” ← (كشیر) (LÇTO, s. 254).

kopuska “Anadolu Türkçesinde varak varak olan bir bitki, lahana.” (HA, s. 148).

kuzı kulağı “Arapçada hemmâz yani turşu.” (HA, s. 150), ~ **kuzı kulağı** “bir tür bitki, kuzukulağı.” ← (كُوزَى قُولَاغَى) (FİL, s. 998), ~ **kuzı kulağı** “uşkun, ışkın, bir nev’ sebzevât.” ← (كُوزَى قُولَاغَى) (LÇTO, s. 236).

mantar “Anadolu Türkçesinde besin mantarı, Arapçada fetr ve komat.” (HA, s. 170).

marul “Anadolu Türkçesinde marul, Arapçada hes.” (HA, s. 170).

pancar “yiyecek olan pırasaya pancar derler.” (HA, s. 67), ~ **pancar** “ebegümeci denen bitki; sebze; [Rüm Türkçesinde pancar] ← (پَنجَر) (FİL, s. 450), ~ **pancar** “pazı, pancar” ← (پَنجَر) (LÇTO, s. 96).

parısa “Anadolu Türkçesinde pırasa, zerzevat anlamındaki ferise kelimesinin kısaltılmış şeklidir.” (HA, s. 64).

perzem “bir nev’ faşulye.” ← (پرزَم) (LÇTO, s. 95).

pörçükli “Anadolu Türkçesinde havuç, keşür.” (HA, s. 70).

samaruğ “göbelek, mantar” ← (سَمَارُوق) (FÇTS, s. 195).

sarımsak “sarımsak” (NT, s. 105), ~ **sarımsak** “sarımsak” (FL, s. 303), ~ **sarımsak** “sarımsak” (Nİ, s. 87), ~ **sarımsak** “sarımsak” ← (سَارِيمَسَاق) (LÇTO, s. 179).

sebzi “havuç” ← (سبزی) (LÇTO, s. 185).

sıçratku “meşhur bir bakla türü, hindiba otu.” (FL, s. 305), ~ **sıçratku** “bakla” ← (سِیچَرَتقو) (LÇTO, s. 196).

soğan “soğan” (FL, s. 307), ~ **soğan** “soğan” (HA, s. 124), ~ **soğan** “soğan” (سَوغَان) (FİL, s. 819), ~ **soğan** “soğan, piyâz” ← (صوغان) (LÇTO, s. 191).

tere “bir tür bitki, pırasa” ← (تَرَه) (FİL, s. 567).

ternek/terneg “başında tüyü olmayan halka salatalık.” (HA, s. 79), ~ **ternek** “bir tür salatalık, hıyar.” ← (تَرَنَاك) (FİL, s. 568), ~ **terneg** “bir nev’ hıyâr ve tere.” ← (تَرَنَاك) (LÇTO, s. 109).

toqlan “hıyar, salatalık” (NĶ, s. 91).

turma “turp, şalgam” (NĶ, s. 92).

yir köki “havuç, Farsçada zerdek, Arapçada cerer.” (ĤA, s. 189), ~ **yir köki** “havuç” ← (پُر كُوَكِي) (FĶL, s. 1275).

1.4.2. Bitkiler

byan “bir çeşit şifalı ot, sîrîn beyan ve acı beyan diye tanınan şifalı otlar ise onun çeşitlerindedir.” (ĤA, s. 68).

çürdük/çördük “Anadolu Türkçesinde yaprağı kerevize benzer bir çeşit bitki.” (ĤA, s. 102), **çördük** “mu‘aţtar bir otdur.” ← (چوردوك) (LÇTO, s. 155).

ebem kümecı/epem gümecı “ebem kömecı” (ĤA, s. 21), ~ **epem gümecı** “ebe gümecı” ← (اِبِم كِمَاجِي) (LÇTO, s. 3).

fesligen “fesliĝen, Farsçada şâhesferem, Arapçada zemîran.” (ĤA, s. 136), ~ **fesligen** “Rûm Türkçesinde reyhan, fesleĝen.” ← (فَسْلِكِن) (FĶL, s. 886).

gezek/gêzek “şarâb meclisinde olan lîsûn⁵ kısmına dërler.” (LNİC, s. 711), ~ **gezek** “içki mezesi, çerez.” ← (كَزِك) (NÇTS, s. 286), ~ **gezek** “içki mezesi, çerez.” ← (كَزِك) (FÇTS, s. 236), ~ **gezek** “şarap mezesi, tadımı deĝiştiren her şey.” (ĤA, s. 159), ~ **gezek** “içki mezesi, çerez” ← (كَزِك) (FĶL, s. 1031).

kıcı/kıçı “yoğurda eklenen bir tür bitki.” (ĤA, s. 154), ~ **kıcı** “hardal, dövülüp yoğurda eklenen bir tür tere.” ← (قِيچِي) (FĶL, s. 1005), ~ **kıcı** “bir nev‘ nebât ismidür, hindübâya müşâbih ot.” ← (قِيچِي) (LÇTO, s. 244).

komkağ, kamgağ “yavşana benzer bir ot.” ← (قَمَقَاق - قَمَقَاق) (FĶL, s. 953).

ölenĝ “[< ö1 + enĝ] muţlak sebzezâra dërler.” (LNİC, s. 293), ~ **ölenĝ** “sebze, yeşillik, ölenĝ” ← (اولنك) (NÇTS, s. 295), ~ **ölenĝ** “çayır, çimen” (FL, s. 300), ~ **ölenĝ** “çöl; çimenlik, yeşillik.” (ZT, s. 374), ~ **ölenĝ** “çemen, çayır” (ĤA, s. 49), ~ **ölenĝ** “yeşil alan; çimenlik; çayır, çimen; sebze, yeşillik; yeşil ot.” ← (اولنك) (FĶL, s. 286), ~ **ölenĝ** “çayır, çemen” ← (اولنك) (LÇTO, s. 39).

sémiz ot/semizlik otı “semizotu” (FL, s. 305), ~ **semizlik otı** “semizotu, Arapçada boğletü l-ħemka” (ĤA, s. 120).

sıĝır kıyrukı “sarı çiçekli bir bitki, sıĝırkıyruĝu.” ← (سِيغِير قُوِيروُقِي) (FĶL, s. 850), ~ **sıĝır kıyrukı** “balık otı, zahire” ← (سِيغِير قُوِيروُعِي) (LÇTO, s. 198).

sinĝirli yapraĝ “Rûm Türkçesinde sinir otu.” ← (سِينكِيرلِي يَپِرَاغ) (FĶL, s. 856).

şıbağ “yavşan dërler bir ot vardur anĝa daĝı dërler.” (LNİC, s. 627), ~ **şıbağ** “yavşan otu” ← (شِيْبَاق) (NÇTS, s. 257), ~ **şıbağ** “yavşan otu” (ĤA, s. 132), ~ **şıbağ** “yavşan otu” ← (شِيْبَاق) (FĶL, s. 864), ~ **şıbağ** “yavşan odunu” ← (شِيْبَاق) (LÇTO, s. 204).

tala/talâ/tâlâ “[< Mo.] sebzezâr ma‘nâsınadır.” (LNİC, s. 401), ~ **tala** “yeşil alan, yeşillik, çayırılık.” ← (تَلا) (FÇTS, s. 149), ~ **tala** “çimen, otlak” (ĤA, s. 80), ~ **tala** “göveri, yeşillik, sebze; yeşil alan, yeşillik, çayırılık.” ← (تَلا) (FĶL, s. 529), ~ **tala** “yeşillik, çayır” ← (تَلا) (LÇTO, s. 102).

tarhan “tarhun otu” ← (تَرخَان) (FĶL, s. 565).

⁵ Yaprakları ince dilimli, morumsu salkım çiçekler açan tırmanıcı bitki. Tıpta kullanılan birçok uyarıcının kaynağıdır (Kaçalın, 2011, s. 711).

tänbül/tenbül ~ tanbül [*< Far. <Hint. tāmbūl*] “bir hoş hoşulu yaprakdır, Hind vilâyetine mahşuş, ki Hindîler yêrler.” (LNİC, s. 417), ~ **tänbül** “Hindistan’da iştah açıcı olarak yenilen bir yaprak.” ← (تنبول) (BL, s. 152), ~ **tenbül** “Hindistan’da ban denilen bir tür yaprak.” (HA, s. 194), ~ **tenbül** “Hindistan’da yenilen güzel kokulu bir yaprak.” ← (تنبول) (FĖL, s. 1339).

torak otı “kengere benzer ve yoğurda eklenip yenilen bir ot, [Rüm Türkçesinde dereotu]” ← (توراق اوتی) (FĖL, s. 603), ~ **torak otı** “kengir denilen otınġ ismidür.” ← (توراق اوتی) (LÇTO, s. 115).

turmucağ “çölde biten, yenilebilen, bir tür ekşi bitki.” (HA, s. 86), ~ **turmucağ** “yenilebilen ve ekşimsi olan bir tür çöl bitkisi.” ← (تورموجاق) (FĖL, s. 606), ~ **turmucağ** “bir nev’ me’kül ve ekşi şahrâyî otdur.” ← (تورموجاق) (LÇTO, s. 117).

uşgun “ravent” (HA, s. 46), ~ **uşgun** “ravent türü bir bitki, uşkun, ışkın.” ← (أوشغون) (FĖL, s. 275).

yavşan “[*< yabçan*] yavşan otı ma’ nâsınadır.” (LNİC, s. 819), ~ **yavşan** “Anadolu Türkçesinde süpürge otu, Arapçada şebeğ” (HA, s. 183), ~ **yavşan** “yavşan otu, şıbak” ← (ياوشان) (FĖL, s. 1229), ~ **yavşan** “bir nev’ otdur” ← (ياوشان) (LÇTO, s. 301).

1.5. Baharatlar ile İlgili Sözlük Birimler

borç/burc “biber, fülful” ← (بورج) (LÇTO, s. 78).

bozboğa “zencefil” (FL, s. 260).

bubu “fülful, biber” ← (بوبو) (LÇTO, s. 75).

havic *< Far.* “baharat” (ME, s. 125).

hıyırî *< Far.* “sarı renkli bir çiçek, safran.” (ME, s. 126).

hoş yıdığlığ ot “safran” (ME, s. 126).

isti ot “biber” (HA, s. 56), ~ **isti ot** “biber” ← (اِستِي اوت) (FĖL, s. 340), ~ **isti ot** “fülful, siyâh biber” ← (اِستِي اوت) (LÇTO, s. 51).

ğara çörek otı/ğara çörüg “ekmeğın üzerine serpilen çörek otu bitkisi, Arapçada şünîz.” (HA, s. 140), ~ **ğara çörek otı** “çörek otu, ekmeğ üzerine serpilen bir siyah tohum.” ← (قَرَا چۆرۆك اوتی) (FĖL, s. 942), ~ **ğara çörüg** “bir nev’ siyâh dâne, çöre otı.” ← (قَرَا چۆرۆك) (LÇTO, s. 215).

ğaramuğ/ğaramuğ “ğaramuk bitkisi.” (FL, s. 278), ~ **ğaramuğ** “vişneye benzer bir tür meyve; buğday arasındaki siyah taneler.” (HA, s. 141), ~ **ğaramuğ** “tarlada buğday aralarında biten siyah bir tohum, ðaramuk; vişneye benzer kırmızı bir meyve.” ← (قَرَامُوغ) (FĖL, s. 949), ~ **ğaramuğ** “buğdayınġ içinde bulunan siyâh daneler; it üzümü.” ← (قَرَامُوغ) (LÇTO, s. 216).

ğasnı “bir nev’ şumakdır.” ← (قاسنی) (LÇTO, s. 220).

ğatığ “baharat” (ME, s. 136).

keklik otı “kekik otu.” ← (ككليك) (FĖL, s. 1034).

köyev otı “Anadolu Türkçesinde kekik otu.” (HA, s. 165).

künci “şusam” ← (صوسام) (LÇTO, s. 262).

ot yem “baharat; bitkiler.” ← (اوت یم) (FÇTS, s. 133), ~ **ot yem** “şifalı ve yenilebilecek otlar.” (HA, s. 40).

yağur “küncü, susam.” (ME, s. 200).

yarpuz “kekik gibi bir otdur.” ← (يارپوز) (LÇTO, s. 291).

1.6. Yağlar ile İlgili Sözlük Birimler

çav “yağ” (FL, 263).

çıçık/çıçığ/cıçığ “koyun kuyruğu, kuyruk yağı.” (FL, s. 264), ~ **cıçığ** “koyun kuyruğunun eritilmiş yağı.” (HA, s. 105), ~ **çıçığ** “koyunun kuyruk yağı, koyun kıkırdağı.” ← (چچىغ) (FKL, s. 727), ~ **cıçığ** “koyunun kuyruğunun yağı.” ← (جيجىغ) (LÇTO, s. 142).

kağırdag “Anadolu Türkçesinde kızartılmış koyun kuyruğundan yağ.” (HA, s. 144), ~ **kağırdag** “kuyruk yağını eridürken ahırında kalan yanmış yağ.” ← (قاگیرداغ) (LÇTO, s. 220).

maska/meske “yepyeni yağ.” (HA, s. 170), ~ **mesge** “taze yağ” ← (مسکه) (FKL, s. 1124), ~ **meske** “taze yağ, sarı yağ, tereyağı.” ← (مسکه) (LÇTO, s. 277).

may “ravğan ma'nāsına.” (LNİC, s. 760), ~ **may** “yağ, yağ sürme, yağlama.” (FL, s. 294), ~ **may** “Özbekçede yağ” (HA, s. 170), ~ **may** “Özbek dilinde yağ” ← (مای) (FKL, s. 1120), ~ **may** “yağ, yağlamak” ← (مای) (LÇTO, s. 276).

su yağı “siyah yağ, zıgır yağı, bezir yağı.” (FL, s. 308), ~ **su yağı** “siyah yağ, zıgır yağı, revğan.” ← (سو ياغى) (LÇTO, s. 194).

şırlağan “susam yağı, küncü yağı.” (HA, s. 132), ~ **şırlağan** “Rüm Türkçesinde susam yağı, şırlağan” ← (شیرلاغان) (FKL, s. 866), ~ **şırlağan** “susam yağı, revğan, siyah bezir yağı.” ← (شیرلاغان) (LÇTO, s. 205).

tosun “Moğolcada yağ.” (HA, s. 87), ~ **tosun** “Moğ. yağ.” ← (توسون) (FKL, s. 611), ~ **tosun** “yağ, revğan.” ← (توسون) (LÇTO, s. 120).

yağ “yağ” (ME, s. 200), ~ **yağ** “yağ” (NT, s. 118), ~ **yağ** “yağ” (FL, s. 321), ~ **yağ** “sarı yağ (tere yağı)” (ZT, s. 415), ~ **yağ** “yağ” (NK, s. 93), ~ **yağ** “yağ” (HA, s. 179), ~ **yağ** “yağ” ← (ياغ) (FKL, s. 1213), ~ **yağ** “revğan” ← (ياغ) (LÇTO, s. 296).

1.7. Yiyecek ve İçecekler ile İlgili Sözlük Birimler

1.7.1. Yiyecekler

1.7.1.1. Turşu Çeşitleri

açamlı “hıyār turşısı.” ← (اچاملى) (LÇTO, s. 6).

açar “turşu, ekşiyle terbiye olmuş mīve ve sebzevāt.” ← (اچار) (LÇTO, s. 6).

tutum “ekşimsi yiyecekler, turşu.” ← (توتوم) (FKL, s. 599).

1.7.1.2. Çorbalar

atala “bulamaç aşısı.” ← (اتالا) (LÇTO, s. 4).

buğra “erişteden yapılan bir tür çorba, Buğra Han diye tanılmış.” (HA, s. 72), ~ **buğra** “[Buğra Han'a mensup olup] hamurla yapılan bir tür çorba.” ← (بوغرا) (FKL, s. 474), ~ **buğra** “rişte aşına bengzer bir nev' ta'āmdur.” ← (بوغرا) (LÇTO, s. 82).

budalmaç “ekmek kırıntılarıyla yapılan bir yemek.” (FL, s. 260).

bulamak/bulamağ ve bulamac “bulamaç, bir çeşit yemek” (ML, s. 98), ~ **bulamac**, **bulamak** “undan pişirilmiş bir tür sıvı çorba.” (HA, s. 73), ~ **bulamac**, **bulamak** “bir çeşit un çorbası, bulamaç.” ← (بُولاماج - بُولاماق) (FKL, s. 477), ~ **bulamac** “unla bulanılmış aş, omaç.” ← (بُولاماج) (LÇTO, s. 84).

marak “çorba; et suyu” ← (مَرَق) (FKL, s. 1123).

şorba < *Far.* “çorba” (ME, s. 181).

tutmac “erişte çorbası” (HA, s. 84), ~ **tutmac** “hamurla yapılan bir tür çorba, tutmaç.” ← (توتماچ) (FKL, s. 581), ~ **tutmac** “rişte aşı” ← (توتماچ) (LÇTO, s. 114).

umac/umaç “un ile yapılan bir çeşit çorba.” (HA, s. 49), ~ **umac** “bir tür hamur çorbası.” ← (أوماچ) (FKL, s. 258), ~ **umaç** “oğmaç, tarhanaya müşâbih bir nev‘ aşdur.” ← (اوماچ) (LÇTO, s. 40).

ükre/ügre “erişte çorbası” (HA, s. 47), ~ **ügre** “erişte çorbası” ← (أوكرا) (FKL, s. 283), ~ **ükre aşı** “rişte aşı” ← (اوكرا ائشى) (LÇTO, s. 35).

1.7.1.3. Et Yemekleri

asâpkür/asabkür/asabku “[< Moğ. asaba-kür] koyununḡ onḡurğa kemüğine dërler ki Çağatay ‘âdetinde hürmetlü ta‘amlarıdır. Bir ziyâfet olsa envâ‘-ı ta‘âm ki anda hâzır olsa elbette bir neçe yerde ol kemük bütün bişüp bile olsa gerek.” (LNİC, s. 124), ~ **asabqu** “haşlanmış koyun eti.” ← (أسابقن) (BL, s. 41), ~ **asabkür** “kuzu kızartması.” (HA, s. 29), ~ **asabkür** “tam pişirilmiş koyun; Moğul ve Cıgatay şölenlerinde konuğun önüne konan etli kemik.” ← (أسابقور) (FKL, s. 159).

asılı “asmak; [asılmış, asılı, asık]; kızartmak için tandıra asılan kuzu veya oğlak.” ← (أسبخ) (FÇTS, s. 103).

börek “hamur ve etle yapılan salma aşı, Acem yahnisi, buğra aşı, Ebiverd aşı.” (ZT, s. 316).

büryân/biryân < *Far.* “kebab” (ME, s. 109), ~ **biryân** “kebab, kavurma ve kebab yapımında kullanılan demir şiş.” (FL, s. 363).

cız/cız u bız/cız u pız “yanma sesini yansıtan taklidî ses, cız bız, kebab.” (FL, s. 262), ~ **cız u bız** “yağ ve kababın ateşe damlaması sonucunda çıkan ses.” (HA, s. 106), ~ **cız u bız** “ateşte yağın çıkardığı ses, cız.” ← (چیز و بیز) (FKL, s. 730), ~ **cız u pız** “kebab, ıskarada pişen biryân.” ← (چیز و پیز) (LÇTO, s. 162).

çızlık/çızlıg “kazanın dibinde kalan koyun kuyruğunun ufak kavurması.” (HA, s. 106), ~ **çızlık** “koyun kuyruğu eritilirken kızarıp tencerenin dibinde kalan ufak artıklar, kuyruk kıkırdağı.” ← (چیزلیق) (FKL, s. 730), ~ **çızlık** “cırık, kuyruk yağınınḡ kıkırdağı ve yanığı.” ← (چیزلیق) (LÇTO, s. 161).

ķavurdağ/ķavurdağ “kavurma” (NK, s. 81), ~ **ķavurdağ**, **ķavurdağ** “yağda kızartılmış et.” (HA, s. 146), ~ **ķavurdağ** “kızartılmış et, kavurma et.” ← (قاوورداغ) (FKL, s. 920), ~ **ķavurdağ** “kavurma, yağda kızartma pişmiş et.” ← (قاوورداق) (LÇTO, s. 224).

ķavurma “kızartma et” (FL, s. 279), ~ **ķavurma** “ķavurdağ, kızartma et.” ← (قاوورمه) (LÇTO, s. 224).

mantuy/mantu < *Çin.* “manti” (ML, s. 102), ~ **mantuy** “kıymalı yufka ta‘âmı.” ← (مانتوی) (LÇTO, s. 276).

örgemeç “işkembe ve bağırsaktan yapılan bir yemek.” (ML, s. 103).

sögleme “Anadolu Türkçesinde pişirilmiş et.” (HA, s. 125), ~ **sögleme** “şuya pişmiş olan et.” ← (سوكلامه) (LÇTO, s. 192).

sögüş “Anadolu Türkçesinde pişirilmiş et.” (HA, s. 125), ~ **sögüş** “Rüm Türkçesinde soğuk olarak yenen haşlanmış et.” ← (سوكوش) (FKL, s. 827), ~ **sögüş** “kemiklerle kaynayub soyulmuş ét.” ← (سوكوش) (LÇTO, s. 192).

söglünci/söglüncü “kebab” (ME, s. 177).

sögülme “kebab” (ME, s. 177).

uç “[< uç+a] Çağatay diyârında bu ‘âdetdür ki eger koyun ve eger kozı eger tavuğ ve sâyir yenecek hayvânâtı bişürseler arkasın eyegüleri ile bütün kesüp ayırurlar ta‘âm üzerine korlar. Ve pād-şāh veyā ğayrı ekābir bir kimesneye ikrām etmelü olsa meclisinde ol uçalardın birin gönderürler, ki pād-şāh ol kişiye tamām ri‘āyet etmiş olur. Her ta‘âmda ki bu uçalar olmasa ol ta‘âmunġ şāhibin hisset ile yād edüp ve ol ta‘âma çendān i‘tibār étmezler.” (LNİC, s. 263), ~ **uç** “töreye göre at veya koyun pişirilecek olursa, uç kısmı konuğun önüne konur.” ← (اوجا) (NÇTS, s. 341), ~ **uç** “saygı amacıyla konukların önüne konan tütsülenmiş koyun sırtı.” ← (اوجا) (BL, s. 95), ~ **uç** “Çığatay eli geleneğine göre tavuk, koyun veya kuzu pişirilecek olursa, uç kısmı yemeğin üzerine konularak misafire verilir. Bu kısımlar olmazsa meclis sahibinin cimriliği anlamına gelir ve o yemeğe değer verilmez.” ← (اوجا) (FKL, s. 324-25).

yağ örüki “Anadolu Türkçesinde içi doldurularak pişirilmiş yağlı bağırsak, Farsçada cuhūdāne.” (HA, s. 179).

1.7.1.4. Tahıl Yemekleri

güce “beyāz mışr darısından maṭbūḥ bir nev‘ ta‘âm.” ← (كوجچه) (LÇTO, s. 270). → **köçe aş**

ḥaşel “çirişli bir nev‘ un aşıdır.” ← (خشل) (LÇTO, s. 167).

içen/iccen “buğday ve susamı kavurduktan sonra dövüp tatlıyla karıştırarak yenilen bir tür yiyecek.” (HA, s. 53), ~ **içen** “[tatlıyla karıştırılan] kavrulmuş buğday ve susam.” ← (ايچان) (FKL, s. 342), ~ **içen** “buğdayı biryān éderek döküb tatlı ile qarışdıraraq yédükleri bir nev‘ ta‘âm.” ← (ايچان) (LÇTO, s. 47).

ķavurmaç/ķavurmac “[< ķāġ-ur-māç] kıru ete dērler ve ütme buğdaya daḥı dērler ve sâyir ķavrulmuş nesneye dērler.” (LNİC, s. 661), ~ **qawurmaç** “kızarmış buğday yemeği.” ← (قاورماج) (BL, s. 209), ~ **ķavurmaç** “buğday kavurması, kuru et.” (FL, s. 279), ~ **ķavurmaç** “kavrulmuş buğday, kavurğa; kavrulmuş et, kavurma.” (ZT, s. 348), ~ **ķavurmaç** “kavurma” (NĶ, s. 81), ~ **ķavurmac** “kızartılmış buğday vs.” (HA, s. 146), ~ **ķavurmac** “kavrulmuş buğday vs., kavurmaç; ‘Alā’u’ d-devle’nin öldürülmesinde Baķiyyetü’s-Seyf fırkası burada yaşayıp kavrulmuş buğday ile geçindikleri için bu adla anılmıştır.” ← (قاورماج) (FKL, s. 892), ~ **ķavurmac** “ķavrulmuş buğday, ķavurma.” ← (قاورماج) (LÇTO, s. 224).

köçe aş “beyāz mercimek ta‘âmı.” ← (كوجچه اشي) (LÇTO, s. 257). → **güce**

şöle/şöyle “meşhur yemek; pirinç lapası.” (ZT, s. 389), ~ **şöyle** “birinç lapası.” ← (شويله) (LÇTO, s. 204).

talķan/talġan “[< talķ-ġan] bu daḥı mezra‘ada buğday tamām puḥte olmadın âtişe gösterüp el ile ovup yemeğe dērler ki ütme buğday dērler.” (LNİC, s. 405), ~ **talġan**, **talķan** “kavut, [kavrulmuş ve dövülmüş olan] yarı olgunlaşmış buğday.” ← (تالغان - تالكان)

(NÇTS, s. 199), ~ **talğan**, **talğan** “kavrulup dövülmüş buğday.” (HA, s. 81), ~ **talğan**, **talğan** “kavut, kavrulmuş ve dövülmüş buğday.” ← (تالغان – تالفان) (FĖL, s. 537).

yémden “bir nev’ darı unundan rakık bişürülmüş ta’âmdur.” ← (بمدان) (LÇTO, s. 303).

1.7.1.5. Pilav Çeşitleri

butka “pilāv, baharatlı ve etli bir pilāv.” (NĖ, s. 76).

çalav “pilāv, yağsız pilāv, çilav.” (NĖ, s. 76), ~ **çalav** “bir nev’ pilāv gibi ta’âmdur.” (LÇTO, s. 148). → **çilav**

çilav “pilav” ← (چلاو) (FĖL, s. 694). → **çalav**

kablı pilāv “Özbek pilāvı” ← (قابلی پلاو) (LÇTO, s. 212).

palav < *Far*. “pilav” ← (پلاو) **FĖL** (Rahimi, 2019, s. 449).

şafī pilāv “Frānilerin bişürdükleri bir nev’ pilāvdir.” ← (صافی پلاو) (LÇTO, s. 206).

1.7.1.6. Sebze Yemekleri

dolma, **dolama** “bir tür meşhur yemek.” (HA, s. 113), ~ **dolama** “[sarma yemeği]” ← (دولمه و دولامه) (FĖL, s. 756), ~ **dolma ve dolama** “ma’rūf bir nev’ ta’âmdur.” ← (دولمه و دولامه) (LÇTO, s. 173).

kalje “bir nev’ yağla kavrulmuş sebzevāt ta’âmları.” ← (قلجه) (LÇTO, s. 229).

karını yaruq “bir nev’ yemektür.” ← (قارینی یاروق) (LÇTO, s. 219).

1.7.1.7. Et Ürünleri

basturma “Anadolu Türkçesinde pastırma.” (HA, s. 64).

bıhtı “kurutulmuş ve şuyunu çekmiş et, basturma.” ← (بیختی) (LÇTO, s. 89).

kağ “kurutulmuş et veya meyve.” (FL, s. 276), ~ **kağ** “kuru; [kurutulmuş meyve, kak.]” ← (قاق) (FĖL, s. 912), ~ **kağ** “güneş ve ateşden kurumuş olan, kupağuru.” ← (قاق) (LÇTO, s. 220).

kazı “kazı, at etining şucuğı.” ← (قازی) (LÇTO, s. 219).

kıyma “kıyma, ufak ufak kesilmiş et.” (HA, s. 158), ~ **kıyma** “kıyılmış et.” ← (قیمه) (FĖL, s. 1020), ~ **kıyma** “kıyılmış ve pārelenmiş zarblanmış et.” ← (قیمه) (LÇTO, s. 249).

şuçuk “şuçuk, basturma.” ← (سوجوق) (LÇTO, s. 188).

1.7.1.8. Süt Ürünleri

ağuz “doğumundan kısa süre sonra hayvandan sağılan katı süt, ağız.” ← (أغوز) (FĖL, s. 193).

bükbüldük “yoğurt, katık” ← (بوکیولدوک) (LÇTO, s. 83).

coğrat “Semerkand dilinde yoğurt.” ← (جغرات) (FĖL, s. 690).

çakıltak “yoğurt keşi, kurut.” ← (چاقیلتاق) (FĖL, s. 681).

çeke “çigide ve süzme yoğurta ve katıka dağı dērler.” ← (چکه) (LÇTO, s. 152).

çökellik “katılaştırılıp kaynatılan ekşi ayran.” H̄A (Miandoab, 2010, s. 103), ~ **çökellik** “süzülüp kaynatılan ekşi ayran, çökelek.” ← (چۆكالىك) (F̄KL, s. 712), ~ **çökellik** “bir nev’ turşudur.” ← (چوكالىك) (L̄ÇTO, s. 157).

kağanak “Oğuzların yaptıkları koyu süt.” (H̄A, s. 143), ~ **kağanak** “yeni doğurmuş bir sağmal hayvandan ilk günde alınıp peynir yapılan koyu, sarımtırak süt. Bu süt ağızdan farklıdır.” ← (قَعَنَق) (F̄KL, s. 951).

kara kurut “kaynatılmış ayran, kurut.” (H̄A, s. 140), ~ **kara kurut** “kurutulmuş kurut, kurutulmuş keş.” ← (قَرَا قوروت) (F̄KL, s. 944), **kara kurut** “bir nev’ penîdür ve yoğurt kurusu.” ← (قراقوروت) (L̄ÇTO, s. 216).

katıg/katık/katılı “yoğurt” (NT, s. 90), ~ **katık** “yoğurt” ← (قَاتِيَق) (F̄ÇTS, s. 223), ~ **qatıq** “ekmek, yiyecek” ← (قَاتِيَق) (BL, s. 225), ~ **katık** “yoğurt” (ZT, s. 348), ~ **katık** “yoğurt” (N̄K, s. 81), ~ **katıg** “ekmekle yenilen yiyecek, katık.” ← (قَاتِيَغ) (F̄KL, s. 901), ~ **katılı** “yoğurt, katık.” ← (قَاتِيَخ) (L̄ÇTO, s. 214).

kaymak/kaymağ “kaymak” (ML, s. 99), ~ **kaymak** “kaymak, sütün üzerindeki ince perde.” (FL, s. 280), ~ **kaymağ** “kaymak, süt kaymağı” (N̄K, s. 81), ~ **kaymak** “sütün üzerindeki kalın tabaka.” (H̄A, s. 147), ~ **kaymak** “süt üstünde olan kaymak” ← (قايماق) (L̄ÇTO, s. 226).

kiş “kuru peynir, yağsız peynir.” ← (كيش) (BL, s. 234), ~ **kiş** “kuru yoğurt, yağsız penîr.” ← (كيش) (L̄ÇTO, s. 266).

kurut “kurut, yağsız bir peynir türü.” (ML, s. 100), ~ **kurut** “süt kurusu, bir tür peynir.” (FL, s. 291), ~ **kurut** “süt kurusu bir nev’ penîr.” ← (قوروت) (L̄ÇTO, s. 235).

penîr “penîr, lor” ← (پنير) (L̄ÇTO, s. 95).

torak/torağ/turak “yolcu aş, azık” (ME, s. 189), ~ **torak** “yayık yoğurdu” (H̄A, s. 85), ~ **torak, torağ** “bir çeşit tulum yoğurdu.” ← (توراق - توراغ) (F̄KL, s. 591).

uymak “[süt koyulaşp yoğurt olmak, süt katlaşmak.]” ← (أويماق) (F̄KL, s. 313). → **uyuşmak**

uyuşmak “süti uyutub yoğurt yapmak.” ← (اويوغماق) (L̄ÇTO, s. 44). → **uyamak**

1.7.1.9. Unlu Mamullar

bazlamaç “ekmek, bazlama” (ZT, s. 311), ~ **bazlamaç** “Anadolu Türkçesinde bir çeşit helva, Farsçada tū ber tū” (H̄A, s. 64).

biçek “dört köşeli bir nev’ çörek.” ← (بيچك) (L̄ÇTO, s. 89).

bişme ve bişi/pişme ve pişi “yağda pişirilmiş küçük ekmekler.” (H̄A, s. 75), ~ **bişme ve bişi** “yağda pişirilmiş küçük ekmek, bişi.” ← (بيشمه - بيشى) (F̄KL, s. 501), ~ **pişme ve pişi** “yağda bişmiş ufağ külçe etmek.” ← (بيشمه - بيشى) (L̄ÇTO, s. 97).

boğursak “loğma yerine ta’am.” ← (بوغورساق) (L̄ÇTO, s. 82).

büksümet < *Far.* “peksimet” (ZT, s. 318).

celbek/çelppek “[< *Far.* çalpak] gözlemeye dërler” (LNİC, s. 519), ~ **çelppek** “yağda pişirilen ince ekmek.” ← (چلپك) (F̄ÇTS, s. 147), ~ **çelppek** “yağda kızartılmış ince, yumuşak ekmek.” (ZT, s. 322), ~ **çelppek** “yağda pişirilmiş bir çeşit ince ekmek.” (H̄A, s. 100), ~ **çelppek** “yağda pişirilmiş bir tür ince ekmek, gözleme.” ← (چلپك) (F̄KL, s. 694), ~ **çelppek** “yağ içinde pişirilmiş etmek ve yupka.” ← (چلپك) (L̄ÇTO, s. 152).

çöreg “çörek, ekmek” (FL, s. 266), ~ **çörek** “ekmek” (ZT, s. 325), **çörgök ve çörek** “ekmek ve nân” ← (چورکاک و چوراک) (LÇTO, s. 155).

çürüg, çürük “ekmek” (FL, s. 266).

dögmec “yağa batırılıp yenilen sıcak ekmek, Farsçada çengâl.” (HA, s. 113), ~ **dögmec** “üzerine yağ sürülüp yenilen sıcak ekmek.” ← (دوگماج) (FKL, s. 755), ~ **dögmec** “yağa batırub yedükleri şıcağ etmek.” ← (دوگماج) (LÇTO, s. 172).

etmek/étmek/ötmek “ekmek” (ME, s. 121), ~ **ötmek** “etmek demektür, nân ma‘nâsına.” (LNİC, s. 251), ~ **étmek** “ekmek” (NT, s. 85), ~ **étmek** “ekmek” (ZT, s. 332), ~ **etmek** “Anadolu Türkçesinde ekmek anlamındadır.” (HA, s. 24), ~ **étmek** “ekmek” ← (أَيْتَمَاك) (FKL, s. 361).

katlama “katlama” (ML, s. 99), ~ **katlama** “katlayarak yapılan yağda kızartılmış ekmek.” (ZT, s. 348), ~ **katlama** “bir nev‘ yağlı etmek.” ← (قاتلامه) (LÇTO, s. 213).

kisme “yuvarlak ekmek.” (HA, s. 167), ~ **késme** “kor üzerinde pişirilmiş yağlı ekmek.” ← (كَيْسَمَه) (FKL, s. 1096).

koyman “bir nev‘ yağlı çörek.” ← (قويمان) (LÇTO, s. 242).

kömâc/kümec “ekmek, göçebeler tarafından pişirilen ekmek.” ← (كماج) (BL, s. 227), ~ **kömeç** “ekmek” (ZT, s. 360), ~ **kümec** “pişirildikten sonra kurutulan bir tür ekmek.” (HA, s. 164), ~ **kömeç** “külde pişirilen ekmek; bazlama.” ← (كُماج - كوماج) (FKL, s. 1036), ~ **kömeç** “bir nev‘ etmektür.” ← (كوماج) (LÇTO, s. 261).

közlemeç “peynirli gözleme.” (ZT, s. 362).

kuş dili “hamuru tavuk dili gibi ince ince kestikten sonra yağ ve şekerde pişirilen bir tür yemek.” (HA, s. 150).

kuymağ “bir tür ekmek, çörek.” (ML, s. 101).

külçe “çörek, külçe, etmek.” ← (كلچه) (LÇTO, s. 254).

lavāşī “bir nev‘ yaşşı ve uzun ekmek.” ← (لاواشى) (LÇTO, s. 274).

tuzluğ “ekmek katığı.” (ME, s. 191).

yağ çamur “Anadolu Türkçesinde yağ ve pekmezle yoğrulup yenilen sıcak ekmek, Farsçada çengâl.” (HA, s. 179), ~ **yağ çamur** “yağımçor, etmek, çörek.” ← (ياغچامور) (LÇTO, s. 295).

jawâ “yağda kızartılmış gözleme.” ← (ياوه) (BL, s. 44), ~ **yava** “yağda pişirilmiş ekmek.” (HA, s. 183), ~ **yava** “yağda pişirilmiş ekmek.” ← (ياوه) (FKL, s. 1213).

yubka/yupka/yupğa/yuvka “yufka, ince” (ME, s. 213), ~ **yubka, yupka** “ince, yufka” ← (يُوبْكَا - يُوبْكَا) (FÇTS, s. 268), ~ **yupka, yupğa** “ince, yufka” ← (يُوبْغَه - يُوبْغَه) (FKL, s. 1297), ~ **yupka** “hafif, za‘îf, açulmuş hamür yaprağı.” ← (يُوبْغَه) (LÇTO, s. 304).

yuka “yupğa kelimesinin kısaltılmış şeklidir ve ince bir tür ekmek demektir.” (HA, s. 186), ~ **yuka** “yupka sözcüğünün kısaltılmış biçimidir; ince yufka; [ince açılıp sacda pişirilen] bir ekmek türü.” ← (يُوبْكَا) (FKL, s. 1310).

1.7.1.10. Tatlı Yiyecekler

bal “bal” (ME, s. 97), ~ **bal** “bal” (FL, s. 255), ~ **bal** “bal” (NÇ, s. 74), ~ **bal** “bal; bal suyundan yapılan bir çeşit içki.” (HA, s. 66), ~ **bal** “bal; baldan yapılan içki, bal içkisi.” ← (بال) (FKL, s. 432), ~ **bal** “‘asel” ← (بال) (LÇTO, s. 71).

bastuḡ “pekmezden yapılmış bir çeşit salçadır, meyvelerin suyunu pişirip yayarlar daha sonra birleştirip kullandıkları zaman ıslatırlar.” (HA, s. 64), ~ **bastuḡ** “Rüm Türkçesinde bastık, pestil.” ← (باستوق) (FKL, s. 430), ~ **bastuḡ** “bir nev‘ mīve şurūbı.” ← (باستوق) (LÇTO, s. 68).

begmez/bekmez “pekmez, dūşāb; şarap; içki içmek; şarap kadehi.” (HA, s. 66), ~ **begmez, bekmez** “Rüm Türkçesinde pekmez; içki; içki içmek; içki kadehi; konukluk, misafirlik.” ← (بكمز) (FKL, s. 447), ~ **begmez, bekmez** “koyudulmuş şīre, dūşāb.” ← (بكمز) (LÇTO, s. 75).

bosraḡ “bir tür helva.” (FL, s. 259), ~ **bosraḡ** “bir nev‘ ḥelvādır.” ← (بوسراق) (LÇTO, s. 81).

çis “kudret ḥelvāsı” ← (چيس) (LÇTO, s. 162).

kelāc/gülāc “lezzetli ve tatlı lokma; güllaç, ekmek kadayıfı.” ← (كَلَّاج - كَلَّاج) (FÇTS, s. 240), ~ **kālāc** “yuvarlak somun ekmek” ← (كلاج) (BL, s. 227), ~ **gülāc** “un ve yağla pişirilen bir tür helva, Farsçada lābelā” (HA, s. 164), ~ **gülāc** “un, yumurta ve yağla pişirilen bir tür helva; küçük yağlı ekmek, güllaç, ekmek kadayıfı.” ← (كلاج) (FKL, s. 1034), ~ **gülāc** “bir nev‘ ḥelvā ve tatlı.” (LÇTO, s. 260).

reşale ve neşale “köpük ḥelvāsı” ← (رشالا و نشالا) (LÇTO, s. 175).

1.7.1.11. Yiyecekler ile İlgili Diğer Sözlük Birimler

āhār < *Far.* “yiyecek, yemek.” ← (أهار) (FKL, s. 221).

aş “aş, yemek” (ME, s. 93), ~ **aş** “yemek” (FL, s. 252), ~ **aş** “yemek, aş; meşhur bir yemek, aş.” (ZT, s. 306), ~ **aş** “yiyecek, yemek, yenen şeyler.” (NK, s. 74), ~ **aş** “yemek, yiyecek, aş” ← (أش) (FKL, s. 158), ~ **aş** “ta‘ām, gıda ve pilāva daḡı dēnilür.” ← (أش) (LÇTO, s. 13).

aşam “yiyecek ve içecek” ← (أشام) (BL, s. 42), ~ **aşam** “ihtiyaç kadar yemek, pişirilmiş pirinç suyu.” (HA, s. 191), ~ **aşam** “gerekecek kadar yiyecek, azık; pişen pirinçten alınan su.” ← (أشام) (FKL, s. 1333), **aşam, aşama** “birinc ḥalīmi” ← (أشام و اشامه) (LÇTO, s. 13).

azık/azuḡ/azuḡa/azuḡ “azık” (ME, s. 96), ~ **azuḡ** “azık, yol yiyeceḡi, yiyecek.” (NK, s. 74), ~ **azuḡ, azuḡ** “yiyecek.” (HA, s. 29), ~ **azuḡ, azuḡ** “azık; yiyecek” ← (أزوق - أزوق) (FKL, s. 188), **azuḡ, azuḡa** “ta‘ām, zahīre” ← (أزوق) (LÇTO, s. 11).

binik tat “bir nev‘ ta‘ām ismidür, yémek ve aş.” ← (بنيك تات) (LÇTO, s. 94).

boḡuz “yemek” (NK, s. 75).

çürçerk “lokma, kıyıya ayrılmış bir parça yemek, nevale.” (FL, s. 266).

duzḡu “azık” (ME, s. 117).

izme “bir nev‘ ta‘āmdur.” ← (ایزمه) (LÇTO, s. 51).

kaḡnek “zühr ta‘āmu.” ← (قغنگ) (LÇTO, s. 228).

kırḡıc “tencerenin dibinde kızartılmış yemek.” (HA, s. 155), ~ **kırḡıc** “tencerenin dibinde kalan kızarmış yemek, kazımık.” ← (قیرغیج) (FKL, s. 1000), ~ **kırḡıc** “kazan dibinde kalan yanık.” ← (قیرغیج) (LÇTO, s. 245).

kovank “sirke” ← (قوانق) (LÇTO, s. 242).

kūt < *Ar.* “yiyecek, azık” ← (قوت) (FKL, s. 964).

lapa “şuluca bişmiş ta‘ām.” ← (لاپا) (LÇTO, s. 273).

lıcağ “kişmiş ile maḥlūt bir nev‘ ta‘āmdur.” ← (ليجاج) (LÇTO, s. 285).

olaba “bir yemek” (ML, s. 102).

pişuk/bışığ “pişmiş, hazır yemek, olgunlaşmamış.” (NT, s. 103), ~ **bışığ** “pişmiş; olgun; [yağda pişirilen] ince ekmek, çelpek de denir.” ← (بيشىغ) (FÇTS, s. 147), ~ **pişuk** “pişik, pişmiş” (ZT, s. 376), ~ **pişuk** “pişmiş şey, pişmiş sıcak şey” (NÇ, s. 87).

rafadan “Anadolu Türkçesinde yarı yüzü kızartılmış yumurta.” (HA, s. 115), ~ **rafadan** “tāze yumurta” ← (رفدان) (LÇTO, s. 175).

sibāğ < *Far.* “ekmekle yenen yiyecek, katık.” ← (سياغ) (FİL, s. 797).

sökdenis/sögdenis < ? ~ **sögdenis** “kahvaltı” ← (سوكدانيس) (FİL, s. 825), ~ **sökdenis** “kahvealtı, nehār ta‘āmu.” ← (سوكدانيس) (LÇTO, s. 192).

şılan/şilen “sultanlar ve emirler sofrası, genel olarak yemek, Farsçada ‘innāb.” (HA, s. 132), ~ **şilen** “ziyafet sofrası, yemek şöleni.” ← (شيلان) (FİL, s. 867), ~ **şılan** “ta‘ām, şölen vermek.” ← (شيلان) (LÇTO, s. 205). → **şölen**

şölen “herkes için pişirilen yemek.” (ZT, s. 389), → **şılan/şilen**

ta‘ām < *Ar.* “yemek” (ME, s. 181), ~ **ta‘ām** “yemek, yiyecek” (FL, s. 490).

uşlan “emr tarafından sipāh ve ahālīye vērilen ta‘ām ve ziyāfet.” ← (اوشلان) (LÇTO, s. 35).

yavan “katıksız çorba; yavan yemek.” ← (ياوان) (FİL, s. 1216). → **yavğan**

yavğan “yavan yemek.” ← (ياوغان) (NÇTS, s. 325), ~ **yavğan** “saf insan yiyeceği.” (HA, s. 183), ~ **yavğan** “yavan, katıksız yemek.” ← (ياوغان) (FİL, s. 1229), ~ **yavğan aş** “aş, geçeden kalma bayad ta‘ām.” ← (ياوغان اشى) (LÇTO, s. 302). → **yavan**

yégü “yiyecek, aş, yemek” (ME, s. 207).

yégülük “[< yé-gülük] yeyecek demekdür.” (LNİC, s. 820), ~ **yégülük** “yiyecek” (NT, s. 121), ~ **jeguluk** “yiyecek, azık” ← (بيكولوك) (BL, s. 48), ~ **yégülük** “yiyecek, yemek, yenen şeyler.” (NÇ, s. 95), ~ **yigülük** “yiyecek” (HA, s. 189), ~ **yégülük** “yiyecek, yemeklik” ← (بيكولوك) (FİL, s. 1324), ~ **yégülük** “yemeklik” ← (بيكولوك) (LÇTO, s. 314).

yéme “yiyecek” (FL, s. 326).

yémeçik “yiyecek, yemek, yenen şeyler.” (NÇ, s. 95).

yémek “yemek” (NÇ, s. 95), ~ **yimek** “yiyecek, yemek” (HA, s. 190), ~ **yémek** “yemek, yiyecek; yiyecek yemek.” ← (ييماك) (FİL, s. 1326).

yir azuk “yiyecek” (HA, s. 189), ~ **yir azuk** “yiyecek, azık” ← (ير ازوق) (FİL, s. 1274), ~ **yir azuk** “yiyecek, azuğa” ← (بيرازوق) (LÇTO, s. 311).

yumurtğa/yumurtğa/yumurta “yumurta” (ME, s. 212), ~ **yumurtğa** “yumurta” (FL, s. 328), ~ **yumurta** “yumurta” (NÇ, s. 96), ~ **yumurtğa** “yumurta” (HA, s. 187), ~ **yumurtğa**, **yumurtğa** “yumurta” ← (يۇمورتغه) (FİL, s. 1317), ~ **yumurtğa** “yumurta, yumurta” ← (يۇمورتغه) (LÇTO, s. 309).

1.7.2. İçecekler

1.7.2.1. Alkolsüz İçecekler

ayran “ayran” (NT, s. 75), ~ **ayran** “ayran” (FL, s. 254), ~ **ayran** “ayran” (NĶ, s. 74), ~ **ayran** “ayran” (ĤA, s. 38).

boza “boza” (ML, s. 103).

çal “māş ve birinç; ayran ve düğ çalab dağı derler.” ← (چال) (LÇTO, s. 148).

çurğa “yayıq, fıçı ayran” ← (چورغا) (LÇTO, s. 155).

kanıq “bir nev’ ayrandur.” ← (قانیق) (LÇTO, s. 223).

kıbık “ayran, çalab” ← (قبيق) (LÇTO, s. 243).

serke “kehte yumurtası, sıkılmış üzüm şuyı.” ← (سرکه و سرکا) (LÇTO, s. 186).

sıkındu “sıkılmış mīve şuyı.” ← (سیقندو) (LÇTO, s. 198).

susun “ayran, kap dibinde kalan deve sütü.” (ĤA, s. 124), ~ **susun** “ayran” ← (سوسون) (FKL, s. 818), ~ **susun** “ayran” ← (سوسون) (LÇTO, s. 190).

1.7.2.2. Alkollü İçecekler

başsum “darıdan yapılan bir içki.” (ML, s. 103).

çağır/çakır “şarap” (ME, s. 110), ~ **çağır, çakır** “[<ça+ğır] süci demekdür.” (LNİC, s. 512), ~ **çağır** “şarap” (NT, s. 81), ~ **çağır** “şarap, çakır, içki. Rumi süci der.” ← (چاغیر) (NÇTS, s. 218), ~ **çağır** “şarap” (FL, s. 262), ~ **çağır** “şarap” (ZT, s. 319), ~ **çağır** “şarap” (NĶ, s. 76), ~ **çağır** “şarap” (ĤA, s. 98), ~ **çağır** “çakır, içki” ← (چاغیر) (FKL, s. 671), ~ **çağır, çakır** “şarāb, bāde” ← (چاغیر و چاقیر) (LÇTO, s. 147).

içkü/içgü/içki “içki” (ME, s. 128), **içkü, içki** “şarāb şöhetine derler.” (LNİC, s. 177), ~ **içkü, içgü** “şarap, içki” ← (ایچکۆ) (FÇTS, s. 126), ~ **içkü** “içki, yudumlama” (ĤA, s. 54), ~ **içkü** “meşrübāt” ← (ایچکۆ) (LÇTO, s. 47).

içkülük/içgülük “içecek, içilebilen şey.” (NĶ, s. 79), ~ **içkülük** “içki içme, içecek, sarhoş, içkiye düşkün.” (ĤA, s. 54), ~ **içgülük** “içki içme; içilecek nesne.” ← (ایچکولوک) (FKL, s. 342), ~ **içgülük** “meşrüb içilmege şālih.” ← (ایچکولوک) (LÇTO, s. 47).

karu “şarap” ← (قارو) (FÇTS, s. 216), ~ **karu** “içki içenler arasında kadeh sunan kimsenin verdiği kadehi diğer sunuşta başka bir kadeh karşıtı olarak verirler ve bu alışverişe “karu” derler, eğer iki kadeh verirse ona da “kuş” derler.” (ĤA, s. 142), ~ **karu** “içki içenler arasında, içki sunana, verdiği kadehe karşılık, ikinci turda bir kadeh verilirse ona karu, iki kadeh verilirse koş denir.” ← (قارو) (FKL, s. 908).

kımız “kımız” (ML, s. 104), ~ **kımız** “at sütünün ekşimişi, sarhoşluk getiren bir içki.” (ĤA, s. 157), ~ **kımız** “kısarak veya deve sütünden yapılan az ekşi ve sarhoş edici bir içki, kımız. Bu içkiyi Teke Türkmenlerin arasında görüp içmiştim.” ← (قیمیز) (FKL, s. 1006), ~ **kımız** “at ve déve südi.” ← (قیمیز) (LÇTO, s. 249).

kızıl su “kinaye olarak: içki, şarap.” ← (قیزیل سو) (FKL, s. 1013).

pekni “bir çeşit içki, boza.” ← (پکنی) (FKL, s. 448).

rusta “men ile ya’nī kudret helvāsıyla tehye édilmiş şarāb.” ← (روستا) (LÇTO, s. 176).

sorma “şarap, bira” (ML, s. 104).

suçı/suci/süçi “şarap, su bardağı, şarap kadehi” ← (سوچی) (BL, s. 193), “Anadolu Türkçesinde şarap.” (ĤA, s. 122), ~ **süçi** “Rüm Türkçesinde şarap.” ← (سُوچی) (FKL, s. 809).

süzme “duru şarap” (ĤA, s. 123).

Sonuç

Bu çalışmada incelenen Çağatay Türkçesi sözlüklerinde, mutfak tabirleri ile ilgili pek çok sayıda sözlük birimi tespit edilmiştir. Muḳaddimetü'l-Edeb, Muḳāketü'l-Luğateyn, El-Luğātu 'n-Nevā'iyye ve 'l-İstiḫādātu 'l-Ḥaḡātā'iyye, Nisāb-ı Türki, Neẓr-'Alī'nin Çağatay Türkçesi Sözlüğü, Ferāğī'nin Çağatay Türkçesi Sözlüğü, Bedāiyü'l-Luğat, Fazlullāh Ḥan Luğatı, Zebān-ı Türki (Kelür-nāme), Nisāb-ı Ḳutbiyye, Ḥulāḡa-yi 'Abbāsī, Feth-'Alī Ḳacar Luğatı, Luğat-ı Çağatay ve Türki-yi Osmānī ve Üss-i Lisān-ı Türki adlı sözlüklerde toplam mutfak tabirleriyle doğrudan ya da dolaylı olarak ilgili 456 adet sözlük birim tespit edilmiştir. Bunların 115'i "mutfak araç gereçleri", 35'i "tahıllar", 73'ü "meyveler", 55'i "sebze ve bitkiler", 17'si "baharatlar", 9'u "yağlar", 152'si "yiyecek ve içecekler" ana başlığında toplanmıştır.

Tespit edilen sözlük birimlerinden birçoğu koşut anlamlar içermekle birlikte bazı örneklerde anlam çeşitliliği görülmektedir:

dolana "[< Moğ. dologona] aluç dédükleri nesnedür, tağ almasına dérler." (LNİC, s. 570), ~ **dolana** "alıç" ← (دولانه) (NÇTS, s. 232), ~ **dolana** "çiğ, çiğ tanesi, jale, kırağı." (NÇ, s. 77), ~ **dolana** "ormanda yetişen bir tür erik." (ḤA, s. 113), ~ **dolana** "orman eriği, alıç, dağ elması." ← (دولانه) (FĖL, s. 751), ~ **dolana** "aluca nev'inden bir dürlü erik ismidür." ← (دولانه) (LÇTO, s. 172).

Bazı sözlük birimlerinin, farklı sözlüklerde fonetik açıdan türlü biçimleri bulunmaktadır:

yubka/yupka/yupğa/yuvka "yufka, ince" (ME, s. 213), ~ **yubka, yupka** "ince, yufka" ← (يُوبقا - يُوبقا) (FÇTS, s. 268), ~ **yupka, yupğa** "ince, yufka" ← (يُوبغه - يُوبقا) (FĖL, s. 1297), ~ **yupka** "ḡafīf, za'īf, açılmış ḡamür yaprağı." ← (يُوبقه) (LÇTO, s. 304).

yumurtka/yumurtğa/yumurta "yumurta" (ME, s. 212), ~ **yumurtka** "yumurta" (FL, s. 328), ~ **yumurta** "yumurta" (NÇ, s. 96), ~ **yumurtğa** "yumurta" (ḤA, s. 187), ~ **yumurtka, yumurtğa** "yumurta" ← (يُومورتنغه) (FĖL, s. 1317), ~ **yumurtğa** "yumurka, yumurta" ← (يُومورتنغه) (LÇTO, s. 309).

Çağatayca sözlükler içerisinde yer alan mutfak tabirleri ile ilgili sözlük birimleri arasında Batı Türkçesine ait örnekler de bulunmaktadır:

dögmec "yağa batırılıp yenilen sıcak ekmek, Farsçada çengāl." (ḤA, s. 113), ~ **dögmec** "üzerine yağ sürülüp yenilen sıcak ekmek." ← (دوکماج) (FĖL, s. 755), ~ **dögmec** "yağa batırub yedükleri şıcağ etmek." ← (دوکماج) (LÇTO, s. 172).

güçe "beyāz mısr darısından maḡbūḡ bir nev' ḡa'am." ← (گوچه) (LÇTO, s. 270). → **köçe aşı**

Çağatayca sözlüklerde, fiilden isim türeten -maç eki, yiyecek isimlerinde sıklıkla kullanılmıştır:

ķavurmaç/ķavurmac "[< ķāğ-ur-māç] ķurı ete dérler ve ütme buğdaya daḡı dérler ve sāyir ķavrulmuş nesneye dérler." (LNİC, s. 661), ~ **qawurmaç** "kızarmış buğday yemeği." ← (قاورماج) (BL, s. 209), ~ **ķavurmaç** "buğday ķavurması, kuru et." (FL, s. 279), ~ **ķavurmaç** "ķavrulmuş buğday, ķavurga; ķavrulmuş et, ķavurma." (ZT, s. 348), ~ **ķavurmaç** "ķavurma" (NÇ, s. 81), ~ **ķavurmac** "kızartılmış buğday vs." (ḤA, s. 146), ~ **ķavurmac** "ķavrulmuş buğday vs., ķavurmaç; 'Alā'u'd-devle'nin öldürülmesinde Baķiyyetü's-Seyf fırkası burada yaşayıp ķavrulmuş buğday ile geçindikleri için bu adla anılmıştır." ← (قاورماج) (FĖL, s. 892), ~ **ķavurmac** "ķavrulmuş buğday, ķavurma." ← (قاورماج) (LÇTO, s. 224).

tutmac “erişte çorbası” (HA, s. 84), ~ **tutmac** “hamurla yapılan bir tür çorba, tutmaç.” ← (توتماچ) (FKL, s. 581), ~ **tutmac** “rişte aşı” ← (توتماچ) (LÇTO, s. 114).

umac/umaç “un ile yapılan bir çeşit çorba.” (HA, s. 49), ~ **umac** “bir tür hamur çorbası.” ← (أوماچ) (FKL, s. 258), ~ **umaç** “oğmaç, tarhanaya müşâbih bir nev‘ aşdur.” ← (اوماچ) (LÇTO, s. 40).

Çağatayca sözlüklerde yer alan bazı mutfak tabirleri, yabancı bir dilden doğrudan alıntılanarak kullanılmıştır:

küze < *Far.* “testi, bardak” (ME, s. 153)

ta‘âm < *Ar.* “yemek” (ME, s. 181), ~ **ta‘âm** “yemek, yiyecek” (FL, s. 490).

Çağatayca sözlüklerde yer alan bazı mutfak tabirleri de yabancı bir dilden alınarak Türkçenin kurallarına göre uyarlanıp kullanılmıştır:

kürük/körük “[< *Far.* kurk] yumurda başan tavuğa dérer.” (LNİC, s. 735), ~ **kürük** “yumurtaya yatan tavuk, kuluçka, gürk.” ← (كوروك) (NÇTS, s. 297), ~ **körük** “Anadolu Türkçesinde artık yumurtlamayan kuş” (HA, s. 162), ~ **kürük** “yumurtaya yatan tavuk, kuluçka, gürk.” ← (كُوروك) (FKL, s. 1044).

Eser Kısaltmaları

BL : Bedāyiü’l-Luğat

FÇTS : Ferāğī’nin Çağatay Türkçesi Sözlüğü

FKL : Feth-‘Alī Kaçar Luğatı

FL : Fazlullāh Han Luğatı

HA : Hülāşa-yi ‘Abbāsī

LÇTO : Luğat-ı Çağatay ve Türkī-yi Osmānī

LNİC : El-Luğātu ‘n-Nevā’iyye ve ‘l-İstişhādātu ‘l-Çağātā’iyye

ME : Muḳaddimetü’l-Edeb

ML : Muḳāketü’l-Luğateyn

NÇTS : Neẓr-‘Alī’nin Çağatay Türkçesi Sözlüğü

NK : Nisāb-ı Ḳutbiyye

NT : Nisāb-ı Türkī

ÜLT : Üss-i Lisān-ı Türkī

ZT : Zebān-ı Türkī (Kelür-nāme)

Diğer Kısaltmalar

Ar. : Arapça

Far. : Farsça

Moğ. : Moğolca

Yun. : Yunanca

Kaynakça

- Barutçu Özönder, F. S. (1996). *Muḥākemetü'l-Luġateyn*. Ankara: TDK Yayınları.
- Borovkov, A. K. (1961). *Bedāyüü'l-Luġat*. Moskva: Akademiya Nauk SSSR.
- Caferoğlu, A. (2015). *Türk Dili Tarihi*. Ankara: Altınordu Yayınları.
- Güzeldir, M. (2002). *Abuşka Lüġati (Giriş - Metin - İndeks)*. Doktora Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Kaçalin, M. S. (2011). *Nevâyî'nin Sözlere ve Çaġatayca Tanıklar*. Ankara: TDK Yayınları.
- Kaman, S. ve Karagözlü, S. (2020). *Nisāb-ı Türki*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Kara, F. (2011). *Zebān-ı Türki (Kelür-nāme)*. Erzurum. Fenomen Yayıncılık.
- Miandoab, N. Z. (2010). *Muḥammed bin 'Abdu's-Şabūr-ı Höyi, Hulāşa-i Abbāsi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Öztürk, S. (2022). *Fazlullāh Han Luġati*. İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Rahimi, F. (2019). *Fethali Kaçar'ın Çaġatay Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Rahimi, F. (2021). *Ferāġi'nin Çaġatay Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Rahimi, F. (2022). *Nezr- 'Alı'nın Çaġatay Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Şeyh Süleyman Efendi-yi Buhârî (1881). *Luġat-ı Çaġatay ve Türki-yi Osmāni*. İstanbul.
- Toparlı, R. ve İlgin, A. (2022). *Üss-i Lisân-ı Türki*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Turan, F. (2019a). *Çaġatayca Manzum Sözlük Nisāb-ı Kutbiyye*. Ankara: TDK Yayınları.
- Turan, F. (2019b). Hindistan Babürlü Devletinde Yazılan Çaġatayca Sözlüklerde Devlet Yönetimi ve Askeri Teşkilatla İlgili Kelimelere Dair. *TUDED*, 59(1), 203-220.
- Yüce, N. (2014). *Muḥaddimetü'l-Edeb*. Ankara: TDK Yayınları